

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven. Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 krajcár.</p>	<p>Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.</p>
---	--	---

Kollégiumok és azok tanárai az erdélyi ref. egyházkerületben.

Az erdélyi kerületben van hét teljes középiskola (kollégium), egy theol. fakultás és tanítóképző. Ezek közül csak e két utóbbi az egyházkerületé szorosabb értelemben, a mennyiben ezeket az egyház egyeteme állítván, ezekhez az egyházkerületet a tulajdonjog fűzi, míg amazok felett a felügyeleti, kormányzási jog illeti meg az alapítóktól vagy önkéntesen átadott, vagy az idők folyamán átháramlott átruházás folytán. 1858-ban az egyházkerület állit Nagy-Enyeden tanítóképzőt, 1895-ben pedig Kolozsváron nyitják meg a Szász Domokos püspök merész alkotását, a kolozsvári theol. fakultást, tanárnövendékek előtt is nyitva álló internátussal, melynek alapjában vannak ugyan adományok, alapítványok is, de a túlnyomó részt hozzá a teremtő erejű, zseniális püspöknek az egyházkerület egyházközségeinek a központban kezelt vagyonával üzött szerencsés pénzműveletei szolgáltatják. E két intézetten kívül kollégiumok (teljes gymnasiumok) vannak: Nagy-Enyeden, Kolozsvárt, Maros-Vásárhelytt, Udvarhelytt, Zilahon, Szászvároson, Seps-Szentgyörgyön.

A nagy-enyedi Bethlen-kollégiumot alapítja a nagy fejedelem Bethlen Gábor Gyulafehérvárt „... collegium in hac civitate nostra Alba-Julia fundatum benigne voluissimus” — 1622-ben, halála évében, 1629-ben adván annak újabban 20,000 m. frtot s nagy kiterjedésű birtokokat és bő jövedelmet, proventusokat, „mely testamentumát azon Fejedelemlnek a Nemes Ország is helyben hagyta”. (AC. I. R. 10. c. 3-ik c.)

A kolozsvári kollégium tulajdonképeni alapítója szintén Bethlen Gábor 1622-ben, a ki ez évben a kolozsvári reformátusoknak adományozza a belfarkas-utcai templomot, a mellette elterülő hatalmas beltelekkel és a rajta levő pusztával. Az alapítványok sorát kezdi I. Rákóczy György

özvegye Lorántffy Zsuzsanna 1000 m. frttal, 1735-ben gr. Bánffy György 20,000 m. frtot ad; és ez így megy mai napig egyes nagy alapítóktól.

A marosvásárhelyi kollégium alapítása, fenntartásában látjuk az egyházi közönség részéről a királyhágóntúlihoz hasonló áldozatkésztséget. A m.-vásárhelyi egyházközség és egyes hívek, főurak segítézik, tartják fenn és fejlesztik. Ehhez képest az intézet az egyház felügyelete alatt állott, tanárait az választja és ezek a „Pásztoroknak” is számadással tartoznak. Majd észrevétlenül átmegy a főfelügyelet az egyházi főtanács kezébe.

A székelyudvarhelyi kollégiumot alapította Bethlen János 1670-ben 1000 arannyal. Követik példáját több főurak, kiknek adományából Kis Gergely tanár épített 16,000 frt költséggel és 1768—87-ig terjedő tanárkodása ideje alatt megtakarít ezenkívül 32,000 frtot és hagy hátra; ennek fia, József, 32,000 frtot hagyományoz; 1835-ben Gál Mihály 40,000 vfrtot stb.

A zilahi iskola első alapítója és pártfogója szintén az egyház, a mihez képest ennek felügyelete és kormányzása alatt állott 1816-ig, a mikor Salamon József tanár működése kivitte az intézetnek az egyházi főtanács felügyelete alá helyzetését. A szabadságharc zavarai alatt a Wesselényiek alapítványainak kamatai fennakadván, az egyház a fenntartással együtt a felügyeletet is újra átveszi, de ismét és végleg elveszti azt.

A szászvárosi iskola kezdetben szintén az egyház kormányzása alatt állott. Későbbi pártfogói I. Rákóczy György, Barcsay és Apaffy fejedelmek; 1799-ben már az egyház átadja iskoláját az egyházi főtanács közvetlen főhatósága alá; kéregetéseket rendeznek, mikben főurak, mint másutt, itt is tekintélyes összegeket adnak; megszilárdítja lételet, mindenkorra biztosítja gr. Kún Kocsárd összesen 200,000 frtot haladó adományával, alapítványival; innen neve szászvárosi Kún-kollégium.

A sepsi-szentgyörgyi székely Mikó-kollégiumot a szabadságharc leveretése után a hazafias szellem ápolására állítják a háromszéki székelyek és gr. Mikó Imre; amazok 79.000, S.-Szentgyörgy város két ízben 74.000, gr. Mikó Imre összesen 63.500 frtot adományozván.

Ezt a rövid történelmi áttekintést azért bocsátottam előre, hogy belőlök rámutassak arra a közjogi helyzetre, mit az erdélyi egyházkerületben a kollégiumok és bennök a tanárok elfoglalnak és a mely egészen más, mint a magyarországi gymnasiumoké. Ez egészen más helyzet előállt azon iskolák keletkezése módjának megfelelően és indokolttá teszi azt fentartásuk eszközeinek egészen más forrásokból előállítására. A magyarországi kerületek iskoláinak is lehetnek és vannak alapítványaik; de mégis a miképen felállításukhoz, habár fillérekkel is, hozzájárult az ev. ref. egyháznak minden tagja: úgy fentartásukra is rendszeresen befoly úgy egyeseknek, mint egyházközségeknek évi adománya és adója. A magyarországi iskolák vagy az egész egyházkerületé, vagy az egyházmegyéé, vagy többnyire egyes egyházközségeké. Tehát ott van fentartó testület, a mely biztosítja, de ennek megfelelően ellenőrzi, felügyeli is annak fennállását, életműködését. Az erdélyi egyházkerületben levő hét, u. n. kollégium ellenben szerves összefüggésben teljességgel nincs magával az egyházzal. Ezeknek nagyobb része mint alapításánál nem részesült az összes ref. hívek adományaiban, — a mennyiben Erdélyben, a mint arra más helyen is rámutattam már, nem is gondolnak a nép adakozására — úgy fennállásában sem nyer a nép széles rétegeiből semmi támogatást. Ha valamelyiknek — mint a m.-vásárhelyi és zilahinál láttuk — alapját az illető egyházközség vetette is meg, fentartani nem bírván, fentartása gondjaival együtt átadta azok feletti hatalomnak a jogát is az egyházi főtanácsnak. A s.-szentgyörgyi kollégium megalapításához és megszilárdításához pedig főurakon és más nagyobb adakozókon kívül polgári községek járultak felekezeti különbség nélkül. Mivel tehát az iskolák majdnem semmit nem köszönhetnek a népnek: azok igazgatásába, kormányzásába sincs ennek semmi befolyása. Mint

általában az egész kerületnek: úgy a kollégiumoknak is egészen arisztokratikus szervezete van. Míg a magyarországi iskolák igazgató-tanácsában ott látjuk ülni az értelmes földműves gazdákat is: az itteni iskolák ügyeibe még az egyházmegyének sincs semminémű befolyása. Közvetlen kormányzó hatóság a gondnokok és tanárokból álló előljáróság; annak felette az igazgató-tanács és úgy az egyházker. közgyűlés. De e gondnokságokból annyira ki van zárva az egyházi elem, hogy még csak a tanítóképző, sőt a theol. fakultás, tehát már csakugyan egyházkerületi intézetek gondnokságában sincs egyetlen egyházi ember sem; annyira, hogy az erdélyi „*Utasítás*“ 162. §-a szerint a püspök hivatalból felügyelője ugyan az egyházker. theol. akadémiának: de már a középiskoláknál (kollégiumok) csak „állásából kifolyólag *ki-terjeszti gondját (!) a vallástanításra és az egyházi énekoktatásra*“ (!) (Ut. 164. §.). Pedig „az egyházi rendnek“ e rideg mellőzése, kizárása az iskolák kormányzásából épen annak a törvénygyűjteménynek megsértésével történik, a melyen állva akarják fentartani az erdélyi egyházkerületnek különleges állását, szervezetét. Az AC. 1. R. 10. c. 3. c. ugyanis ezt mondja: „Szükségesképen pedig megkívántatik az is, hogy azon Collegiumnak (gy.-fehérvári) mind külső és belső állapotjára, mind az *Ekklesiái* státusból, mind pedig külső rendekből bizonyos Fő Inspectorok állattassanak“ stb.

Azt az előkelő állást, mit a kollégiumok az erdélyi egyházkerületben betöltenek, az egyházjog így határozza meg: „A közép- és főtanodák külön önálló egyházi testületek (corporatiók) képviselve tanáraik és gondnokaik által. Alá vannak rendelve az egyház közönséges törvényeinek, de azoknak korlátain belül teljes önkormányzattal — autonómiával — bírnak. Jogaikat illetőleg megjegyzendő: a) részt vesznek az egyházi törvényhozásban és az egyházkerület kormányzatában, miután rendes tanáraik, valamint gondnokaik (egy tanodától négyen) az egyházker. közgyűlésnek tagjai.“ * Az az előjogosultság, az a kiváló tisztelet, melynek részesei az ily kiváló helyet elfoglaló kollégiumok tanárai hiva-

* Dr. Kolozsváry: Egyházjog 252. lap.

TÁRCA.

Vallás és emberszeretet a fogházügy szolgálatában.*

A fogházi élet nyomorúsága már igen régi idő óta felköltötte mindazoknak élénk érdeklődését, kik a társadalom elesett tagjainak, a foglyoknak életét szánakozó szívök részvevő érzelmeivel szemlélték.

Ugyan képzeljük csak el Isten azon halhatatlan lélekkel teremtett gyermekeinek sorsát, kik egy birtokban levő angol szakkönyv előadása szerint a következő komoly, vagy részben keserűen tréfás, részben akasztófa-humorra valló föliratokban örökölték meg celláik falain tétlenségre kárhoztatott lelkök gondolatait:

„Hetenként 21.000-szer sétáltam végig ezen cellán; 3330 téglá van ezen cella falaiban.“

Vagy ez:

„Öröme fiúk, le a bánattal:
Ma peccenyével, holnap levessel
Terítve az asztal!“

* Felolvasta szerző Debrecenben a „Jogász- és Tisztviselő-Egylet“ 1899 nov. 14-én tartott estélyén.

Vagy ez:

„Óh ki mondhatja el azon fájdalmat,
A melyet én szegény és ártatlan tengerész érezek:
Soha sincsen előttem pálinka,
S imé, itt jó a nyomorult börtönőr.“

Az illető angol fogházi könyvtár egyik könyvébe a következő verset írta be egy fogoly:

„Kedves Luci, Isten veled!
Hosszú hét esztendőre el vagyok szakítva tőled.
Jones Alfréd.“

A mely vers alá egy másik fogoly, pompásul hangzó rímekkel, a következő verset írta be a könyvbe:

„Ha Luci is olyan, mint a legtöbb leány,
Ugyan keveset fog bántani utánad,
Hanem inkább cimboráid között
Mielőbb egy másik Jones Alfrédot fog találni.“

És még egy példát az angol fogházi életből:

„Tizenhárman éltünk teljes hitetlenségben, — beszélte egy fegyenc, — s mi lett barátaimból és mi lesz én belőlem? Elmondom önnek. Egy túlzó demokratává lett; hatot hosszú ideig tartó fogságra ítéltek, négyet felakasztottak közülünk; egy, épen a fölöttem levő cellában, mint élethossziglan való fogságra ítélt fegyenc ül; engemet pedig holnap fel fognak akasztani.“

talosan az egyház kebelében, magán úton a társadalom ítéletében, — viszont kifejezésre jut az erdélyi egyházkerület mostani szervezetében, még az idevonatkozó §§-ok elrendezésében is. Nevezetesen az erdélyi Utasítás 51. §-a foglalja magában az egyházkerületi közgyűlés tagjainak megállapítását a) -tól k) pontig, rang lajtorja fokai szerint felülről lefelé haladva fokozatosan; tehát az egyes, egyházker. közgyűlési tényezők helye nem véletlenségből, hanem tudatosan van kijelölve, kezdődően a rangsor az egyházker. főgondnokokkal (államgondnokok, status kurátorok). E rangsorban e) pont alatt jönnek „a kollégiumok rendes tanárai“ utána f) pont alatt „az egyházmegyék esperesei és jegyzői“, de lelkészek nem. Annak megemlézése után, hogy az egyházmegyei közgyűléseknek csak a kebelbeli fő- és középtanodák *felszentelt* tanárai lehetnek tagjai, a mi olyan következetesség, mint az, hogy az egyh. megyei közgyűlésnek feltétlenül csak lelkészjellegű egyén, esperes vagy helyettese lehet az elnöke, a püspök pedig az egyh. ker. közgyűlésen még mint status kurator rang idősbség szerint sem elnökölhet semmi körülmények közt, — ennek megemlézése után szembeállítom az egyh. ker. közgyűléseket a Királyhágóntúlról, úgy, a mint azt az egyházi törvények szervezik és az erdélyi egyh. ker. közgyűlést a tanárokat és lelkészeket illetőleg. A §§-ok elrendezése — mint azonnal szembeütök — egészen ellenkezője az erdélyinek, mit fentebb bemutattam, nyilván mutatja az „ekklesia praecedit“ elvének udvarias alkalmazását, a mit nem hierarchikus hajlamból, mint a papok hiúságának hizelgést veszünk kedvesen, hanem vallásos érzülettel a vallás és ennek megtestesülése: az egyház iránt tanusított tisztelet, megbecsülés jeleként fogadunk; ehhez képest a külső és belső, a hivatalos és magán életben, az egyház kebelében és a polgári érintkezésekben elvárható tiszteletnek azt a teljes hiányát, a mit Erdélyben a lelkészekkel szemben láthatunk, a vallás és egyház iránti tiszteletlenség jeleként fájlatjuk.

Az arány pedig az egyházkerületi közgyűlésen részesedésben, ez: Királyhágón túl az esperesen kívül tagja annak minden egyházmegyéből legalább egy lelkész-

képviselő; esetleg az egyházmegye népességi arányához mérten több is; továbbá egyházker. tanácsbírák (45. §.); Erdélyben csak az esperesek és jegyzők [Utas. 51. §. f)]. Amott a tanárok részéről a főiskolák, főgymnáziumok, tanítóképzők tanákarainak egy-egy; az összes nem teljes 8 osztályú gymnasiumok tanárkarának együtt egy képviselője; itt minden közép- és főiskolának összes tanárai, számszerint hatvannégyen. Hát egyházi törvényhozó testületben világi egyének által a lelkészeket így háttérbe szoríttatni, szembeöltő tévedés — volna, ha nem lenne világos, hogy ez öntudatos alkotás, centralisztikus és abszolút hajlamok, örekvések támogatására az egyházker. közgyűlés által választott tanárok által és a még némi — bár itt nagyon csekély — függetlenséggel bíró lelkészek kiszorításával. Ezek a lelkészek itt annyira jelentéktelen szerepre korlátoztatnak az egyházi törvényhozásban, hogy mivel az esperesek és egyh. m. jegyzők a gondnokokkal együtt — mondhatjuk — a hivatalos egyházmegyét képviselik az egyházkerületen, más lelkész pedig *mint ilyen* oda be nem mehet: előttünk van az a látvány, hogy még a tanítók is nagyobb súlylyal ruháztatnak itt fel, mint a lelkészek, amennyiben az utasítás h. pontja jogot ad egy képviselő küldésére minden olyan egyházmegye tanítóinak, mely egyházmegyében legalább 5 felek iskola van, holott lelkészek képviselő küldésére nincsenek feljogosítva; Királyhágón túl ellenben tanítók képviseltetése ismeretlen valami az egyházkerületen.

Mit mondunk tehát? 1. Az erdélyi egyházkerület régi, az AC-ben körvonalazott szervezete szerint az egyházi rend gyűléseinek (zsinat) tagja volt minden pap; de tagja volt jog szerint a világi renddel közös gyűlésnek, a legfelsőbb hatóságnak; ugyanennek tagja volt minden tanár is, bizonyosan, mert akkor még mindnyájan lelkész jellegűek voltak. E jogot az új szervezkedés a tanárookra nézve meghagyta, a lelkészek-től elsikkasztotta. 2. Egyházi gyűlésből, egyh. törvényhozásból ki vannak rekesztve csaknem teljesen az egyházi férfiak, lelkészek, ellenben egyéb, nagyszámu világiak mellett törvényt alkotnak első sorban épen az egyházi

De tudok én saját, fogházi lelkészi tapasztalataim köréből is példákat idézni, melyek képet nyújtanak nekünk azon lelki állapotról, melyben a mi boldogtalan letartóztatottjaink közül egyik és másik sinlódik.

Egy szegény fiút, a miért gonosz mostoha anyját agyonütötte, 10 évi fegyházra ítelt el a törvényszék, s ezen ítéletet megerősítette a két felső forum is.

Kihirdetve előtt az ítélet, másnap meglátogattam őt cellájában. „Tehát fiam, — mondám neki — tégedet hét és fél esztendei fegyházra ítelt el a törvényszék.“ „Nem, uram, tíz esztendőre ítelt el.“ „Tévedsz, fiam, te hét és fél esztendőre vagy elítélve.“ Mikor aztán bizonyozott, hogy jól hallotta és megértette a reá mondott ítéletet, megmagyaráztam nekie a büntető törvénynek a föltételes szabadságra vonatkozó rendelkezését, mely, ha olyan jól viselendi magát a fegyházban, a hogyan a mi fogházunkban viselkedett: bizonynyal ki fog ő reá is terjesztetni. Ha méltóztattak volna azt a mennyei örömet látni, mely szavaim hallatára a szegény fiú arcán földerült! Ekkor elhagyván celláját, mintegy tíz perc mulva újra találkoztam a fiúval, ki boldogságtól ragyogó arccal így szólított meg: „3650 napra voltam elítélve, már letelt belőle tegnap óta egy nap; ma meg 912 napot tetszett a vállamról levenni,

így most már csak 2737 napom van hátra. Áldja, óh áldja meg a jó Isten ezekért a szavaiért a lelkész urat!“

„Ugy szeretnék én hinni, remélni és Istenben bízni, — beszélte nekem cellájában egy másik fogoly, — de oly nehéz ez nekem, a kit az Isten soha semmiben sem segített meg. Minden balul ütött ki, a mihez csak fogtam, s nekem, az elnyomott szegénynek, ha színgazságom volt is, soha senki igazságot nem adott. Most pedig, életem javában, itt kell, nagy bünnel vádolva, nyomorognom. Tessék nekem azt megmagyarázni, hogy Isten miért teremt ilyen sorsra embert?“

Avagy elmondok egy másik esetet. Fogházöreink erős sirást, zokogást hallottak egy foglyunk cellájából, ki bűnét a vizsgáló bíróság előtt több időn át egyáltalában nem akarta bevallani. Egyik ör bement a cellába s kérdezte a foglytól, hogy mi baja? „Vezessenek a fogházfelügyelő úr elé“, mondá a fogoly. Történetesen épen benn voltam a fogházban s tanúja voltam a jelenetnek, melyet mindjárt el fogok mondani, s melynek valóságáról tanúságot tehet úgy a kir. ügyész, mint az illető vizsgálóbíró úr is. A fogoly sirva állott elénk s kijelenté, hogy egyik könyvecskében, melyet olvasás végett adtunk be hozzá, a következő szavakat olvasta: „bánd meg bűneidet s valld be azokat, hogy el ne veszítsed lelked idvességét.“ „Én

emberekre tartozólag — tanárok, kik közül a lelkész jelle-
gük nemsokára végleg kihalnak és a kik közül legtöbb-
nek vallásosságához, egyháziasságához szó fér (? szerk.).
3. A lelkészek itt még társadalmilag egészen alárendelt
lenézett valamik, az egyház autonomikus jogainak
gyakorlásából is kizárva, annak az autonomiának nevelő
erősítő áldásaitól egészen megfosztva, tehát a saját
területökről is kirekesztve: addig a tanárok kitüntetve
társadalmi téren, kiváló jogokkal az egyházban; míg
saját területökön, az iskolában a legszélesebb körű
autonomikus jogoknak birlalói, azonkívül teljes össze-
ségükben törvényhozói az egyháznak, a honnan pedig
ha egészen kizártnának, az is érthető volna épen az
erdélyi kollégiumok sajátságos viszonyánál fogva az
egyházhoz.

Harasztos.

Nagy István.

TANÜGY.

A kántorképzésről.

(Folytatás.)

Hogy pedig szentegyházunk erősítését, terjesztését
munkáló ily alkalmas kántor-organistáink legyenek, ki-
fejttem értekezésem második részében az a kérdést:

Hogyan kell a kántort képezni?

Minden felekezet feltve őrzi vallása becsét, hivei-
nek lelki gondozását s összetartását. Római és görög-
katholikus felebarátaink a külső szertartásokkal, szemet
gyönyörködtető külső látványosságokkal s külsőségekkel
tudják fenntartani a religio iránti vonzalmat s a vallásos
életet. Be kell vallanunk, hogy a katolikus szülék, de
meg az iskolák is, mely vallásos szellemben s érzületben
nevelik gyermekeiket, növendékeiket. A mi protestáns
nevelési rendszerünk ettől messze áll. Pedig vannak
nekünk is tanító- és papnevelő intézeteink; de ezeknek
növendékei már a mai modern ifjabból valók s az életben
is azok maradnak. Valljuk be őszintén, hogy messze

elhagytuk a régi vallásos szokásokat és erkölcsöket,
s a *puritán* címet *profánnal* cseréltük fel.

Szomorú tapasztalatot észlelünk különösen ref.
organista-kántoraink hiányos képességében, készségé-
gében. Egy kántor-organistának iskolai és társadalmi
miveltségén kívül mélyen vallásosnak s szakképzetében
alapos készséggel bírónak kell lennie. A kántor, épügy,
mint a lelkész, sokat érintkezik a néppel; ezeknek
együttesen kell vezetniök a hívek lelki gondozását nem-
csak vallásos példaadással, de tudományuk erejével is,
mely előtt minden hívő meghajoljon. Ma már a kántor-
organistának tudományosan képzett embernek kell lennie.
Mert hisz ma már nem azt a kort éljük, a mikor jó
hanggal bíró, és csak olvasni, írni tudó falusi emberek
kántori és tanítói állásokat töltöttek be. Volt ilyen kor
is, de az már lejárt. Ma már a törvény diplomás tani-
tótka kíván; ebben célját elérte; ezt a társadalom is
respektálja. De a kántorsággal, és főleg az organista-
sággal nincs egészen rendén a dolog. A tanítóképzőkben
talán kevés időt fordítanak e tárgyra, mert sok végzett
tanítójelölt tudni sem akar arról, hogy ő kántor is,
organista is legyen. Keresve keresi az állami és községi
tanítói állásokat vagy a felekezeti közt azokat, a melyek
tisztán tanítást követelnek. Kántori, organistai teendőkre
nem vállalkoznak. Most már, mint csak tanítók, a temp-
lomba való járást elhanyagolják, növendékeiket vallá-
sosságra nem szoktatják; — mint állami tanítók: sem
vallástani dolgokat, sem egyházi éneklést nem tanítanak,
s így közönyös lesz az egyház mind ő reájok, mind
növendékeikre nézve.

Itt nagy hiba, alapos hiba rejlik. Talán helyesen
mutatok reá, ha ennek alapját már az elemi oktatásnál
keresem, az a növendék, a ki elemi tanulmányait
községi és állami iskolában nyeri: az, a vallástani
dolgokban és Zsoltárok ismeretében felületes, hiányos
ismeretet szerez. Ilyen ismerettel kerül a gymn. vagy
polgári iskolába, a hol a Zsoltár éneklésben a mulasz-
tottakat már ki nem pótolhatja, a képezdébe megy
tanítói pályára. A képezdében aztán igen kevés időt
fordít ezekre, részint, mivel alappal nem bírván, sem

nem akarom elveszíteni lelkem idvességét, tekintetes
fogházfelügyelő úr, tessék engemet a vizsgálóbíró úr
elé vezetetni, most már be fogom vallani, hogy csak-
ugyan elkövettem azt a bűnt, a melylyel vádolnak."

És még utóljára egy kis történetet. Szegény meg-
boldogult feleségem temetési napja épen vasárnapra
esett, a mikor természetesen nem tartottam a fogházban
istentiszteletet. A fogházfelügyelő úr azonban ennek
dacára is egybegyűjtötte a foglyokat, énekeltetett velök,
felolvasott előttük egy imádságot, s elmondá nekik az
én szomorú gyászomat. A hét folyamán aztán bementem
a fogházba, felnyitattam magam előtt több zárkát s
benéztem egyebek közt egy zsidó fiú cellájába is. A
mint a fiú meglátott engemet, el kezdett keservesen
zokogni. Alig tudtam szóra hozni, míg nehezen elmondta
zokogása okát. „Sajnálom az urat, s mindig sírok, ha
eszembe jut, a mit vasárnap a fogházfelügyelő úr
mondott az úr gyásza felől. Mindig azon gondolkozom
azóta uram! — és ezt az a szegény zsidó fiú mondá
és nem én mondom — miért ostoroz az Isten ilyen jó
embert is, a milyen az úr, miért ostoroz olyan nagyon!?"

Mélyen tisztelt hallgatóim! Van hát lelkök, szívök,
gondolkozó értelmök ezen embereknek is. A tépelődő
gond, az akasztófa humor, a szabadba való bánatos
vágyódás, a hinni nem tudó, de hinni akaró lélek, a

megettörődött, bűnein bánkódó elme, a sajnálkozó rész-
vét: minden, a mi az embert emberré teszi, minden
feltalálható a mi celláink szomorú lakóinál. Csak szív
kell hozzá, hogy fölkeressük őket, csak jó szó kell
hozzájok, hogy megnyilatkozzanak előttünk lelkeik.

Vajjon hát a mindent tűrő, a legjobbat remelő
samaritánusi szeretet nem igyekeznék-e ezen szeren-
csétleneket is fölkeresni, hogy megmentse lelkeiket az
örvény mélyébe süllyedés végső veszedelmétől?!

*Vallás- és emberszeretet a fogházügy szol-
gálatában, — ez az én felolvasásom címe.*

Mondhatnám, és jól mondanám így is: felolvasást
fogok tartani arról, hogy mit teszen a belmissió és a
humanitás a foglyok sorsának könnyítésére, emelésére?

Belmissionak azon munkálkodást nevezzük, melyet
a keresztyének könyörülő szeretete, akár a hivatalos
egyházban, akár azon kívül, a keresztyén nép testi,
szellemi, erkölcsi és lelki nyomora enyhítésére folytat,
a mennyiben az a nép, bár megkereszteltetett s névleg
az egyháztársadalom tagja, külsőleg is lesüllyedve, vallás-
erkölcsi tekintetben oly fogyatkozásokat szenved, hogy
a társadalomban a legkétesebb nemű kóros állapotokat
és bajokat idézi elő.

Az *emberszeretet*, a humanitás, a samaritánusi

türelme, sem benső vallásos buzgósága nincs hozzá; részint, mivel — mint állami képezdész — leginkább állami iskolák céljaival foglalkozik, s ez uton készül jövő hivatására.

A kántor-organista képzése tehát alapjában már az elemi iskolákban kezdődjék. Az egyházkerületi tantervben megállapított énektanítás legalább a III. elemi osztálytól kezdve szigorúan megtartassék, keresztül vitessék. Már az elemi iskolában kitűnik, hogy kinek van hajlama e pályára? Azokat aztán buzdítással, tanácsal, magánoktatással sőt áldozattal is elő kell segítenünk. Ezek az ifjak a gymnasiumi osztályokban, miután ma már ott is kötelező az énektanítás, oly haladást tesznek, miszerint bizton lehet remélni, hogy a képezdei tanfolyamon alapos kiképzetésre tesznek szert.

A képezde alatt felekezeti képezdét értek, mert csak erre nézve hiszem és vagyok meggyőződve, hogy az egyetemes conventi tanterv értelmében itt alapos és vallásos képzést nyernek az ifjak.

Kívánatos, hogy a kántor-organistaságra készülő ifju, midőn képesítésre előáll: az előirt ének- és zeneelmélet, orgonajáték, szabatos gyakorlati szép éneklés mellett az énekelhető Zsoltár- és Dicséret-énekeket, alkalmas verseikkel együtt, könyv nélkül tudja; azokban olyan jártassággal birjon, hogy bármely alkalomra azonnal ki tudja keresni az odaillo énekverset. Ezt megköveteli az istenisztelet rendszeres vezetése. Mert az oly organista-kántor, a ki az énekszöveget nem tudja: organázás közben a hangjegyekhez, majd a Zsoltárhoz kapkodva, majd a kóta, majd pedig a szöveg sorát nem leli meg gyorsan: az az isteniszteletet nem vezeti, hanem zavarja. Ha az orgona accordjait addig nyújtja, míg a szöveget meg nem kapta: ez által a gyülekezet éneke megszakad, megzavartatik s buzgóság helyett megbotránkozva távoznak a hívek a templomból.

Nálunk ref. keresztyéneknél, a hol az istenisztelet lényeges részét az éneklés teszi, a hol a hívek általában mindnyájan tudnak és szeretnek énekelni: mily feltűnő és botránys az az eset, midőn az organista zavarja meg és rontja el az éneklést.

szeretet eme magasztos megnyilatkozása, első megjelenésében az összetévesztésig hasonló területen mozog a belmissióval, de mások az alapelveik a nyomor megítélésében, mert a keresztyénség a külső nyomorban is a *bűnt* tartja a legmélyebben fekvő oknak, míg a humanitás csak magát a *nyomorúságot* nézi; s az ily nyomor elleni eszközök alkalmazásában is eltérnek egymástól, mert a keresztyénség gyökerestől igyekszik gyógyítani, nevezetesen a bűntől akar megszabadítani, míg a humanitás megelégszik azzal, ha sikerült neki a külső nyomort megszüntetnie.

Hadd jegyezzem meg itt azonnal, hogy rendkívül távol áll tőlem, a hivatali állásomnál fogva a belmissió ügyét képviselni hivatott theologustól, hogy félreismerjem és kicsinyeljem azon áldást, mely a nép javára a humán törekvésekben nyugszik. Én sem akarok mindig pusztá bűnbánatra felhívó prédikációkkal lépni a szűkölködők és szenvedők közé, s távol áll tőlem azon egyoldalú félszegség, hogy minden szerencsétlenül a bűnöst keressem, de ha mégis, kétségenkívül a humanitás eszközeinek igénybe vételével, belülről akarom a kűtagokat is gyógyítani, ha a belső bajt is, hogy könnyebben legyen az gyógyítható, a felszínre akarom hozni: nem rosszabb az én eljárásom azon orvosokénál, a kik hasonló módon igyekeznek betegeiket gyógyítani.

Feltűnő az organista hiányos készütsége és a Zsoltárban való járatlansága a pályázati próbaéneklés- és organázásoknál, melyeken némelyek oly zavarba jönnek, hogy az énekszöveg 1-ső versét is eltévesztik s az orgona lágy accordjai helyett keményet fognak, a mint éppen történetesen újjok alá kerül. A Zsoltár énekeket hibásan játszik, elő- és utójátékokat pedig egész tánc-ütemben produkálnak; pedig az ilyen játékok nem a mi templomainkba valók.

A próbaéneklésben szintén nem az iskolázott hangot, átértett, szép éneklést akarják bemutatni, hanem mindenképen a nyers erőt igyekeznek feltűntetni; mely körülményt sok helyütt a pályázó előnyére tudnak be.

Mindezeket helyes mederbe terelni: célja képző intézeteinknek. Ugy kell képezni a kántor-organista jelölteket, hogy már az intézetben kész emberek legyenek; mert a mit Miska meg nem tanult, Mihály nem fogja megtanulni. Az élettiskolájában aligha talál tanácsadót, utmutatót fennakadásában. Ismerek organistát, a ki 25—30 év óta viseli e tisztet, és ma is olyan rosszul játszik, mint első éves organista korában; pedig többször volt ösztönözve az önképzésre; és azt maga is sokszor ígérte, de nem teljesíté, vagy talán módjában sem állott többé teljesíteni.

Az ilyen organista nem birván kellő alappal: az élettiskolájában már nem is igen képes a mulasztást helyrehozni.

Ennek megelőzésére van hivatva a képesítés. Az a kántor-organista képesítő vizsgálat legyen olvan, hogy a ki ennek következtében oklevelet kap, az állja meg a helyét minden tekintetben. E célból kívánatos lenne, hogy az 1881. évben Debrecenben tartott zsinaton hozott s a tanítóképesítő vizsgákra vonatkozó 43. §. immár életbeléptessék s érvénybe hozassék.

Egyházkerületünk kormányzó férfainak nagybecsű figyelmébe ajánlom továbbá azt a körülményt, hogy tisztán kántor-organistai állásunk is lévén: tanítóképezdénkben külön ez állásokra képesítő szabályzatot készíttessenek. Ez által a tehetségnek s az e pályára szándékozóknak módot nyújtunk arra, hogy benső hiva-

és épen azon a téren, melyre most lépünk, a fogházügy területén, így is kell, ha igazságos akarok lenni, eljárnom.

A legnagyobb jogászok elismerik azt a külföldön s nálunk is, hogy ha az utolsó évtizedekben történt valami, és pedig rengetegül sok történt. a fogházügy emelésére, javítására, erre az egyházak emberei adták meg, belmissói munkáikkal, az iniciatívát, s államok és társadalmak ragadván meg a tette hívó jobbot, s vevén át művelés alá a szántanivaló talajt: az állam, az egyház és a társadalom szentháromságának lobogója alatt indult meg s vívatik a nagy küzdelem a társadalomból kizárt, az egyházat elhagyott s az állam igazságszolgáltatása által elítelt ama szerencsétlenek sorsának javítása érdekében, kiket megtisztultan adni vissza a szabad életnek, szent és nagy kötelessége társadalomnak, egyháznak, államnak egyiránt.

Ezen állásponttól, a kérdésnek ilyen szellemben való felfogásával fogom tárgyat fejtegetni, mely, úgy gondolom, minden művelt embert egyiránt érdekel, kell, hogy érdekeljen.

Csiky Lajos.

(Folyt. köv.)

tásuk szerinti ambíciójokat kielégíthessék s törekvésökben emelkedhessenek. Megjegyzem azonban, hogy e vizsgálat legyen szigoruan vallási színezetű és alapos.

Kivánatos végül, hogy az orgonista-kántorjelölt kellő jártasságot szerezzen a liturgiában, a Zsoltár- és egyházi zene történetében, az orgona ismeretében, énekkarok szervezésében és vezetésében. A Zsoltárok tárgyának ismerete, verseik könyvnélkül való tadása feltétlenül szükséges, hogy a lelkész utasítása szerint a predikációkra alkalmas énekszöveget keresni képes legyen a kántor.

Szükséges az is, hogy a hétköznapi énekrendet úgy készítse a kántor, hogy abban minden énekelhető Zsoltár- és Dicséret-énekünk benne legyen. Vannak oly szép dallamu énekeink is, a melyeknek első verse nem énekelhető, de többi versei közt szép alkalmi szövegek vannak. Ezeket is vegye fel a kántor, hogy a gyülekezet ne felejtse, hanem folyvást gyakorolja az iskolában megtanult énekeket.

Megemlítendőnek tartom még, hogy a kántor a lelkész utasításait, tanácsait, esetleges oktatásait szívesen vegye és el ne utasítsa; mert e két személy együtt munkálkodik az Ur szőlőjében. Így van ez más felekezeteknél is, így kell lenni nálunk is. És ha áll az a közmondás, hogy: „A jó pap holtig tanul“, úgy vonja le magának a kántor is a következtetést, s ha jó kántor akar lenni: tanuljon, képezze magát folytonosan.

P. Tóth János,
főgymn. énektanár.

(Vége köv.)

Ritoók Zsigmond javaslata a nagyvárad ref. tanítónőképző ügyében.

„Nagytiszteletű és tekintetes egyházmegyei közgyűlés! A n. várad ev. ref. leánynevelő intézet internatusa a növendékek befogadására készen, felszerelve van; ebben a folyó iskolai évben már 25 növendék nyert elhelyezést, de jelentékenyen több növendék elhelyezésére is alkalmas. Az épület építési és felszerelési költségei fedezve vannak, sőt a tovább fejlesztés céljaira mintegy 5000 frtnyi tőkével is rendelkezhetünk. Az intézet tovább fejlesztésre vár.

Az intézetet két irányban lehetne tovább fejleszteni; vagy felsőbb leányiskolát szervezni, mely iskolát leginkább intelligens hitfeleinknek azok a leányai látogatnák, a kik nem valamely szakpályára készülnek, hanem az elemi iskolánál magasabb fokú képzettséget keresnek, vagy az internátussal kapcsolatban tanítónőképző intézetet lehetne felállítani, mely a magasabb fokú képzés mellett gyakorlati célt is hivatva volna szolgálni. Mind a két intézményt lehetne célul kitűzni, mint ez a debreceni és szatmári leánynevelő intézeteknél történt, de úgy vélem, hogy tekintve anyagi erőink csekélységét, csak egymás után.

Véleményem szerint arra kellene törekednünk, hogy először is tanítónőképző intézetet állítsunk fel: mert a tanítónőképző intézet kevesebb tőke befektetéssel és kevesebb évi fenntartási költséggel, tehát könnyebben létesíthető, mint a felsőbb leányiskola; továbbá:

mert a felsőbb leányiskola felállításához épen a költséges kiállítás és terhes fentartás miatt, aránylag igen hosszú idő múlva lehet reményünk, a tanítónőképző intézet pedig sürgős — égetően sürgős szükség; ha tehát arra várunk, hogy a tanítónőképző intézetet sorrendben a felsőbb leányiskola után létesítsük, ekkor a tanítónőképző intézet mellett szól az indító ok:

hogy az a leánygyermek, a ki a tanítónőképző intézet növendéke akar lenni, a Nagyvárad város által fentartott községi polgári leányiskolában az előképzést megnyerheti, tehát a tanítónőképző intézethez nem okvetlenül szükséges, hogy előbb felsőbb leányiskolát szervezzünk:

vége nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a tanítónőképző intézet a nőknek nemükhöz és hajlamukhoz méltó életpályán tisztességes fentartáshoz nyújt módot s hogy a tanítói állások betöltése, melyben a munkaerők hiánya évről évre inkább mutatkozik, — jövőben csak akkor lesz elérhető, ha tanítónők nagy számban fognak alkalmaztatni.

Itt csak arra a sürgős szükségre kívánok némileg kiterjeszkedni s reámutatni a mely az ev. ref. tanítónőképző intézetek felállítását követeli.

Tudjuk, hogy ez idő szerint az egész hazában egyetlenegy ev. ref. tanítónőképző sincs, csak kezdeményezés van téve Debrecenben és Szatmártt. Az ev. ref. tanítónő növendékek egyrésze róm. kath., másrésze általi tanítónőképzésben képeztetik; de protestáns szellemű nevelést és irányzatot e növendékek sem egyik, sem másik intézetben nem nyernek; sőt a róm. kath. intézetekben a protestantismus szellemével merőben ellenkező irányt sajátítanak el. Természetes, hogy az így nevelt tanítónők protestáns szellemet a mi iskoláinkba sem vihetnek be; pedig mennyire szükségünk volna erre, mutatják épen az egyházból való kilépések és kitérések s a jegyesek között a születendő gyermekek vallásos nevelése iránt a ref. egyház hátrányára kötött szerződések száma s az a tény, hogy a kilépettek és kitérték számában a nagyobb rész nő s hogy a ref. nők kevesebb ellenállást tanúsítanak az egyházuk hátrányára kötött szerződések elfogadásánál, mint p. o. a róm. kath. nők. Meg kell tehát akadályoznunk és sietnünk kell megakadályozni, hogy az ev. ref. iskoláinkba a protestáns szellemmel ellenkező irányzat vagy vallási közöny a nem protestáns intézetekben nevelt tanítónők és tanítók által bevezetessék, a mi a felbomlás csiráját hordaná magában.

Figyelembe veendő továbbá, hogy már most sincs megfelelő számú férfi tanító, már most is ezrekre megy az egész államban, de egyházainkban is százakra a hiány: a fitanító képezdek növendékeinek száma pedig nemcsak nem növekedik, hanem csökken, tehát jövőben még kevesebb lesz a férfi tanító s kétségtelen előttem, hogy a tanítói állások csak úgy lesznek betölthetők, ha nagy számban nevelünk tanítónőket. Nem egy-két, hanem számos tanítónőképző intézetre lesz szükségünk, ha azt akarjuk, hogy iskoláinkat megfelelő tanerőkkel ellássuk s a kiválasztás lehetőségét is biztosítsuk. A róm. katholicusoknál már most is több a tanítónő növendékek száma, mint a fiu növendékeké.

Indítványozom tehát, mondja ki az egyházmegyei közgyűlés, hogy a Nagyváradon felállított ev. reform. leánynevelő intézet internatusához első sorban tanítónőképző intézetet kíván szervezni, ezt a szándékát jóváhagyás végett az egyházkerületi közgyűlésre bejelenti s arra az egyházkerület jóváhagyását kéri s erről a nagyszalontai s érmelléki egyházmegyéket is értesíti s őket a határozathoz való hozzájárulás végett megkeresi; s egyszersmind a további teendőket felett való tanácskozásra és intézkedésre a nagyszalontai és érmelléki egyházmegyékkel közös bizottságot alakít, ebbe a maga részéről a tagokat megválasztja s a nagyszalontai és érmelléki egyházmegyéket megkeresi, hogy a magok részéről e bizottságba tagokat választani s őket az

együttes tovább-működésre utasítani sziveskedjenek. Az esperes urat pedig felkéri, hogy ha e társsegyházmegyék a bizottsági tagokat megválasztják, e bizottságot az alakuló ülésre hívja össze.“

A bihari egyházmegye az indítványt elfogadta, bizottságot küldött ki. Hasonlóképen elfogadták a nagy-szalontai és érmelléki egyh. megyék is, szintén bizottságot küldtek ki. Reményvel várjuk az együttműködés szép eredményét.

KÖZÉLETÜNK.

Vajdai Nagy Lajos és Dobozy Erzsébet emlékének.*

— 1899 nov. 18. —

Dr. Erdős József énekkari felügyelőtanár emlékezéséde.

Mélyen tisztelt Hallgatóság! Míg künn a szabad természet ölen, mindenütt a hervadás és elmúlás jelei tűnnek elénk, lelkünk, kedélyünk világát is a halandóság gondolata és érzete szállja meg. Ösztönszerűleg, ellen-állhatatlanul el kezdünk elmélkedni a lét nagy kérdései felett és azt tapasztaljuk, hogy a véges emberi értelem nem képes felérni a véghetetlen, örök fővalóságnak titokzatossá végezését. Mily számtalan csodával teljes a természet temploma! Mily kifürkészhetetlenek az Isten bölcsesége mélységei s mily kinyomozhatatlanok az Ő útjai és beláthatatlanok az Ő céljai!

Ámde beszéljünk a földdel, az megtanít minket. A föld arra tanít, hogy az időben és térben szakadatlanul, láncolatossan mutatkozó múlt jelenségek, csak jelzik az átmenetet az örökkévalóságra, az elenyészhetetlen létre, a melyre teremté Isten az ő választottait, megváltottait. Így hát megvigasztalódva, benső esendességgel, derült lélekkel nézhetjük a sárguló lombok hullását, az őszi évszak borongós tájképeit, az enyhébb égél felé vonuló vándormadarak költözését, a kopár rónaságot, a sirhantok némán is beszélő fejfáit, a mulandóság megannyi hirdető oszlopait, mert tudjuk az élet könyvéből: miért mindez!

Mindezt a mi okulásunkra, tanulásunkra, üdvünkre való célzással rendelte így az Örökkévaló. Miért is a külvilág szemléletéről rá kell térnünk a saját belvilágunk vizsgálására s ki kell szemelnünk azokat az elemeket, mozzanatok, melyek lelkünket a szellem-erkölcsi lét örök birodalmával arany láncként egybefűzik s a hervadhatatlanul szép, szeplőtelenül jó és változhatatlanul igaz tényekre, a halhatatlanságra irányozzák. Ilyen mozzanatok egyebek közt a *hála és emlékezet*, mely mindkettő az erkölcsi világrendnek jelentős tényezője s önmagunk értékelésének ismérve.

Hála és emlékezet szövetségét világoltatjuk annak-okaért mi is most, midőn főiskolai énekkarunk lobogóját meghajtuk Vajdai Nagy Lajos és neje Dobozy Erzsébet kegyes jöltevők és alapítók neveinek kegyeletes fel-ujításakor abból az indokból, hogy ők a debreceni főiskolai ének- és zene-tanszék alapjára, illetőleg az énekkar érdemes tagjainak jutalmazása céljából, jövőre való serkentésül is, kétezer ötven forintot adományoztak. Hála a nemes tettért, emlékezet a fenkölt gondolkozású alapítóknak.

Ez azonban még nem minden, a mit a jelen alkalomtól kíván. Itt példa áll előttünk: a protestáns áldozatkésztségnek, a hazafiúi és honleányi rendületlen

* E beszédet E. J. dr. a főiskolai énekkar által rendezett évfordulati kegyeletes ünnepség alkalmából tartotta.

hűségnek, jövődöbeli fenmaradásunk hitének meggyőző s tette buzdító példája, melyet egyen-egyen mindnyájunknak követni kötelesség. Igen; mert minden adomány, még a filléres adakozás is, melyet e főiskola erősbitésére, gyarapítására, kiépítésére, kész szívvel, lelkes buzgósággal, céltudatos meggyőződéssel felajánlunk, odaszánunk, áldozunk — mindez nemcsak a jelen és jövő nemzedékek gyámolítására, boldogulására szolgál, de evangéliumi reformált keresztyén egyházunk rendeltetészerű szilárdulását, a szellemi világosság terjedését, hazánk, nemzetünk javát és üdvét, mindenekfelett pedig Isten dicsőségét is munkálja.

Vajha azért e mi bizalmas körü összejövetelünk se maradna meddő, mikor ilyen fenséges célok elérhetéséről van szó. Vajha a vallási és nemzeti himnuszoknak, az éneknek és dalnak művelésére hivatott e mi szerény társulatunk iránt időről időre öregbülne az érdeklődés és a méltányoló figyelem. Vajha harminc, hatvan, sőt százannyira sokasodnának e főiskola szent oltárán azok a nemes adományok, élő hitből származó gyümölcsök, a melyekben valóban gyönyörködik az Ur!

Reméljük, hiszszük, hogy úgy lesz és kérjük Istent, hogy úgy legyen!

* * *

Ti pedig, az egyház reményei, a haza virágai, nemes tanuló ifjak! Énekeljétek vigan gyönyörű szép énekeket Annak dicsőségére, a ki teremtett, megtart és örök életre vezérel titeket! Zengjétek a magyar nemzet ősi erényeiről, tusáiról és diadalairól örökül ránk szállott dalokat, himnuszokat úgy, hogy sirva vigadva feldobogjon szívetek élni e honért, a szent korona sérthetetlen épségéért. Ápoljátok a nemzeti dalt, melyben nyelvünk oly bájoslag ad kifejezést a magyar szív érzéseinek s a magyar fő gondolatainak. Hangozzék ajkaitokról a szent zsoltárok zsolozsmája, örömben bánatban, jó és rossz napokban egyaránt. És ha ekként a fogékony kedélyeket a nemes áldozatkész- ségre felbuzdítjátok s magatok is felbuzdulva, az eszmények megvalósításáért tenni, élni meg nem szüntök: akkor e szentelt falak közül sohasem fog eltűnni, sőt időről-időre, nemzedékről nemzedékre, hova-tovább gyarapodó mérvben meg fog újulni — a *hála és emlékezet!*

A hajdu-böszörményi új templom felavatása 1899. november 19-én.

Mikor a hajdu-böszörményi baptista atyafiak néhány évvel ezelőtt díszes imaházukkal elkészültek, akkor kezdett a hajdu-böszörményi reformátusok ama régi terve is akút jelleget ölteni, hogy felépítik azt a második templomot, melyre ezeknek a templomszerető s valóságokhoz ragaszkodó derék hajdúknak különben is rég szükségök lett volna már, de maradt... és maradt mindaddig, míg a kidőlt régi jelesek helyére újabb erők következtek. Akkor — a természetfeletti iránt különben is gazdag fantáziával megáldoti magyar methodisták egyik lelkes helyi apostola prófétálván — prófétálni kezdett s jóslatot monda előttem eképen: imé itt áll a mi *első* imaházunk; az Urnak kegyelme megsegített bennünket; buzgóságunk gazdag gyümölcsöket termelt s biztosíthatom az urat, hogy mire a reformátusok rég tervezett templomukkal készen lesznek, akkorára nekünk 2-ik sőt harmadik imaházunk is állani fog már, *mert bennünk van élő hit*, mely az áldozatokban is csodákra képes.

No hát ez a prófécia csütörtököt mondott. Az *első*

baptista imaházban a hivek ma is elférnek; de a reformátusok régi templomukból kiszorultak s építének újat, melynek láttára, ha a régi csodák ismétlődnének, bizonyára a baptista atyafik „kábá“-ja is fundamentumba mozdúlna meg s annak falait kétszer kerülné körül minden igaz hívő, hogy keresse azt az „élő hitet“, mely a „kábá“-ból a Kálvin-téri református templomba költözött.

Ennek az új református templomnak felavatási ünnepére hivattunk meg f. hó 19-ére H.-Böszörménybe. Én is elmentem s midőn a kora reggeli órákban oda megérkezve a vonatról leszállottam az ünnepélyes diszbe öltözött hullámzó tengernyi nép közzé elvegyülve lelki gyönyörűséggel nézegettem a felavatási ünnepélyre jöttek diszes phalanxát. Ott voltak: *Kiss Aron* püspök, *Degenfeld József* gróf főispán, egyházkerületi főgondnok *Rásó Gyula* kir. tan. alispán, *Zsigmond Sándor* esperes, *Lengyel Imre* e. m. gondnok, *Eröss Lajos*, *Csiky Lajos*, dr. *Erdős József* theol. tanárok, *Weszprémy Zoltán* főjegyző, *Dóczy Imre* középisk. felügyelő, *Sinka Sándor* gymn. igazgató, *Kovács Lajos* képezdei igazgató, *Géressy Kálmán* tankerületi főigazgató, dr. *Wicián István* főispáni titkár, *Hajdu Zsigmond* püspöki titkár, *Hódy Béla* egyházi levéltárnok, ezeken kívül a vidék s a környék lelkészei. Az érkező vendégeket nagy közönség s 150 tagu lovas bandérium várta. A templom előtt nagy diadalkapu volt felállítva. Az indóháznál a város nevében *Somossy Béla* polgármester a következő szép, rövid szavakkal üdvözölte a püspököt s a főgondnokot:

„Főtiszteletű s méltóságos Püspök s Főgondnok urak, kíséretükben megjelent tisztelt vendégeink!

„Hol énekeltek, ott szállj meg nyugodtan, —
Rossz „emberek nem tudnak énekelni!“

A nagy ember e szavaival fogadom mindnyájokat e nagy, e szent alkalommal, egy új templom fölszentelése alkalmával városunk nevében, mint ennek ez idő szerint való polgármestere.

Szálljanak meg nyudodtan ebben a mi kedves városunkban, amelyben még mindig szeretünk énekelni *Istennek*, és épen ezért *új templomot építettünk*.

Csillag vezette, a mi új tornyunk csillaga vezette közibénk a mi tisztelt vendégeinket mint ama napkeleti bölcséket: S hisszük, hogy e csillag vezetése nyomán megtalálják *ujjá született szép gyülekezetünket*. *Istennek* nevében jöttek!

Isten hozta! Isten áldja! Isten tartsa meg mindnyájukat!“

Majd *Szolnoky Gerzson* h.-böszörményi lelkész üdvözölte a püspököt, mire a püspök megköszönte a szívélyes fogadtatást.

Harangok zugása mellett vonultak be a városba s rövid idő múlva 9 órákor megkezdődött a tulajdonképeni ünnepély. Az új, tágas templom szorongásig megtelt mire a püspök s a vendégek megérkeztek.

A ünnepélyt az egyházi énekkar *Kreutzer* „Az Urnak napja ez“ c. énekével nyitotta meg. Majd az egybesereglett hívők énekelték a 37. dics. 1. versét s a 233. dics. 1. és 3. versét. *Kiss Aron* püspök felment ezután a szószékre, hol buzgó imát mondott. Az ima után *Zsigmond Sándor* esperes tartott megkapó szép, gondolatokban gazdag hosszabb felavatási beszédet. A beszéd után nyomban *Szabó Lajos* hadházi lelkész 8 leány és 6 gyermeket keresztelt meg. *Ilyés Endre* b.-újvárosi lelkész urvacorai beszédet mondott s ur vacsorát osztott, mi körülbelül másfél órát vett igénybe, *Sörös János* b.-szent-mihályi lelkész urvacorai utóbeszéde után *Szolnoky Gerzson* h.-böszörményi lelkész

szép záróimát mondott, mely után a templomi ének-karral együtt a hívők a „Hymnust“ énekelték el. A felavatási aktus ezzel d. u. 1 óra után véget ért. Két órákor 200 terítékű társas ebéd volt a gymnasium tornatermében, hol az első felköszöntőt *Kiss Aron* püspök mondotta a királyra.

Ez az ünnepély külső kerete. Szép volt, impozáns volt minden, épen mint a felavatott templom s az a 32,000 forintba került új emeletes iskola, melyet szintén ezen a napon avattunk fel, de a mely felavatás ama főbb aktus fényében csak másodrangú momentumává lön a közérdeklődésnek.

Többen meg sem tekintették e remek épületet. Ezt azonban ne vegyék rossz néven a hajdú-böszörményiek. Annyi csodálni valót tártak elibünk, hogy meglepetésünkben első pillanatra tájékozódni se tudtunk. Valóban nagy lépésekben halad előre ez a jó hajdú város. Utczáin végig menve, értelmes lakosaival beszédbe ereszkedve, akaratlanul is éreznünk kell a szellemi és anyagi erőt, mely hatalmas dimenzióban lüktet körülöttünk s igaz lelkesedéssel tölt el bennünket, ha arra gondolunk, hogy mindez a miénk — kálvinistáké, kik midőn egyházunk szent vallásunk érdekeit szolgáljuk, ugyanakkor s kivétel nélkül mindig a magyar nemzeti kultúra kiépítésén is fáradoznak. Ezt éreztük Hajdú-Böszörményben. S csodálatos! reám nézve leginkább imponáló mégsem ez volt, hanem az a benső erő, mely a külső keretet a legbecesebb erkölcsi tartalommal töltötte be s bizonyosságára szolgál annak, hogy az az élő hit, melyet a fent említett baptista csak a magához hasonló ivású emberekben tételezett fel, ott honol a hajdú-böszörményi józanon vallásos s rajongástól ment református hivek kebelében is s megszégyeníteni képes a saját igazságokkal dicsekvő hitehagyottakat éppen úgy, mint azokat, kik talán kételkedének immár abban, hogy az evangélium Istennek ereje minden hívőknek idvességére. Láttunk az új templomban szent edényeket; százakat érnek azok. Hallottuk az új harangokat; ezeket képviselnek. Ott áll a remek orgona; 10,000 forintnál többbe került. *És mindez a hitek önkéntes és jövedvű adakosásának drága gyümölcse*. Ez az, a mi engem bámúlatra és tiszteletre ragad! Le a kalappal az ilyen nép előtt! Éljen a hajdú-böszörményi gyülekezet; éljenek a presbiterek, a lelkészek, a gondnokok s bocsássanak meg nekem, ha őket, mint érdemelték, e lap érdemes olvasói előtt lelepleztem.

Nem pap.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése.

(Vége.)

A főiskolai igazgató-tanács gazdasági albizottságának (Dávidházy János esperes elnöklete alatt Kovács József debreceni ügyvéd, dr. Bacsoni Lajos jogakadémiai, K. Kiss József főgymnasiunai és Sass Béla theol. akad. tanár) az 1898/9. isk. évi főiskolai számadásról benyújtott jelentése rendén — *évtizedek óta első eset*, hogy egy őszi egyházkerületi közgyűlés a közvetlenül előző tanévi számadást vizsgálhatja! — az albizottságnak abbéli kérélmé adott alkalmat behatóbb eszmecserére, hogy mivel a főiskolai pénztárnoknak ez alkalommal a számlakönyvek kiszolgáltatása ellen aggodalmi voltak, s maga részéről e könyveknek a pénztári hivatalból való kivitelét, különösen a főisk. gazdasági tanács engedélye nélkül, megengedhetlennek tartotta, — viszont az albizottság meg a nyugodt és sikeres pénztárvizsgálat

érdekében e könyveknek más szobába való átszállítását mulhatlan szükségesnek véli, nemcsak azért, mert a hivatalos ügyforgalom folytonos zakatolása mellett a bizottság háborítatlanul nem dolgozhatik, hanem azért is, mert a számadatok folytonos jelenlétében vizsgálni nem lehet: utasítsa az egyházkerület a pénztári hivatalt, hogy e számlakönyveket jövőre, az albizottság felelőssége mellett, az ez által kijelölendő helyen bocsássa szabad rendelkezésére az albizottságnak. A kérelem teljesítése ellen *Lengyel Imre* e. megyei gondnok és *Rózsa Sándor* főisk. pénztárnok, — mellette *Sass Béla* igazgató-tanácsi jegyző és alapos, szakszerű fejtetés kapcsán *dr. Bacsoni Lajos* szólaltak fel, mire a kerületi gyűlés az albizottság kérelmét nagy többséggel teljesítette.

A felsőszabolcsi egyházmegyének — felterjesztése folytán — megengedték, hogy egyházkerületi képviselőinek számát kettőről négyre szaporítsa, miután az egyházmegye lélekszáma a nyolcvanezret felülhaladja.

A tanítói fizetések kiegészítésére a vallás- és közokt. miniszter a tavaszi közgyűlés óta 161 tanítónak engedélyezett kisebb-nagyobb összeget s 153 tanítónak korpótlékot, a mit a közgyűlés elismerő köszönettel vett tudomásul. A pancsovai részletkötvények közül beváltásra kisorsolt 24 drbnak az egyházkerületi pénztár által leendő beváltását a közgyűlés megengedte, úgy azonban, hogy a beváltási összeg a pancsovai egyháznak adandó segélyből megtérítésül levonassék. A józsefházai egyház három évig nem akarván betölteni lelkészi állomását, úgy, hogy ez idő alatt a felügyelő lelkész s az újonnan választott tanító végezzék a lelkészi szolgálatot, az egyházmegyének ezt megtagadó határozata ellen a kerülethez felebbezett. A kerület az előadó (dr. Bacsoni Lajos) indoklásában foglalt több fontos okból az egyházmegye határozatát helyben hagyta. A gyantái és okányi iskolák államosítását a n.-szalontai egyházmegye felterjesztése alapján a közgyűlés jóváhagyta, ellenben a szentleányfalvai iskola államosításához, mint-hogy a feltételek az egyházra nézve nagyon súlyosak s a törvényes kikötések is hiányzanak, előadó (dr. Bacsoni L.) véleményéhez csatlakozva, nem járult hozzá. A nagyfalui iskola államosítása iránt az előzetes lépések megtételéhez az alsószabolcs-hajdúvidéki egyházmegye csak oly feltétel mellett adta előzetes beleegyezését, ha az egyház az 1899—1900. tanévben sem tudná tanítói állását rendes tanítóval betölteni. *Padrah Sándor* e. m. tanácsbíró, ki elvben is határozottan visszautasít minden államosítást, az egyházmegye ezen határozata ellen felebbezést jelentett be s annak indoklásául nagy terjedelmű munkát terjesztett fel az egyházkerületi közgyűléshez, melyben beható részletességgel fejti ki az államosítás veszélyes, céltalan és szükségten voltát. A mint előadó, Dr. Bacsoni jegyző, méltánnyal emelte ki, felebbező egész előadásából egyházunkhoz s ennek intézményeihez való meleg ragaszkodás s felekezeti szellemének ritka megbecsülése érezhető ki; hathatós érvei és sajátos szempontjai pedig méltán megérdemlik, hogy minél szélesebb körben beható figyelem és megszívlelés tárgyául szolgáljanak. A felebbezés tárgyát képező konkrét esetre is észrevételeket tesz felebbező, melyek felolvastattak. Előadó határozati javaslatának felolvasása után, maga felebbező állott fel s fejtette ki előszóval is álláspontját. *Zsigmond Sándor* főjegyző és esperes az egyházmegyei határozatot indokolja, *Tisza Kálmán* pedig örömet fejezi ki, hogy egy meleg hang emelkedett iskoláink lehető megtartása érdekében, minthogy iskoláink feladását ő is csak a kikerülhetetlen szükség esetén találja igazolhatónak. Végre is előadó

határozati javaslata elfogadtatott, mely szerint óva int a kerület az iskolák könnyelmű feladásától s ez esetben is utasítja az egyházmegyét, hogy csak kikerülhetetlen szükség esetén járuljon a nagyfalui iskola államosításához, minden lehető megtéve annak megtartása végett.

A vallás- és közokt. miniszter felhívása, melyben a „Vakokat gyámolító országos egyesület“ azon nemes célját, hogy a serdületlen vakok oktatására szolgáló alapot s annak segítségével vidékenként internatusokat létesítsen, pártolásra ajánlja s az adakozásba a középiskolák, s tanító- és tanítónő-képző intézetek tanuló ifjúságát is bevonatni kívánja, foganatosítás végett a közgyűlés a jegyzőkönyv útján az illető tanintézetek igazgatóságaival közöltetni rendelte.

Az egyházkerületi közgyűlésnek a v.- és közokt. miniszterhez intézett ama kérésére, hogy a kir. tanfelügyelőket tartsa vissza attól, hogy egyházainkat iskoláink államosítására ösztönözzék s egyes közigazgatási bizottságok az egyházi törvények tiszteletben tartására figyelmeztetve legyenek oly értelemben, hogy az államosításnál a felettes egyházi hatóságok jóváhagyását várják be — a miniszter leiratban tudatja, hogy a fenforgó konkrét esetben eljár s tulajdonképp tulkapás nem fordult elő, mindamellett az illető közegeknek a szükséges útastást E. Törvényeink tiszteletben tartása iránt — megadta. A közgyűlés a miniszter leiratát megnyugvással vette tudomásul.

A beregi egyházmegyének a m.-vári egyház iskolája államosítása kérdésében hozott határozatát ama megjegyzéssel hagyta jóvá a kerület, hogy az államosítás addig sem az egyház, sem az állam által megtörténtnek nem tekinthető, míg az átadási szerződéshez egyházi hatóságaink törvényszerű megerősítése hozzá nem járul.

A pátróhai egyháznak Kollonay Dániel tanító ügyében hozott egyházmegyei határozat ellen beadott felebbezése az E. T. 448. §. és 300. §. 5. és 12. pontjai alapján, mint bírósági ügy, az egyházmegyéhez tetetik vissza bírósági úton való elintézés végett.

Hosszasabb vita keletkezett az egyházkerületi tanügyi bizottság szervezeti javaslatának tárgyalása alkalmával. Mindjárt az I. pontnál, mely azt mondja, hogy: „Az egyházkerületi közgyűlésnek a közép- és főiskolai oktatásügy kérdéseiben véleményező s javasoló szerve az egyházker. tanügyi bizottság“ — dr. Bacsoni Lajos indítványozta, hogy vagy hagyassék el a pont egészen, vagy tétessék oda, hogy „a debreceni főiskola kivételével“, minthogy ez utóbbi kebelében lévő négy tanintézetre nézve a véleményező testület a főiskolai igazgató tanács. Kettő pedig nem lehet, különben zavarok, félreértések támadhatnak, mint voltak a régebben fennállott bizottságok közt. Ezzel szemben Dóczy Imre azt vitatta, hogy kihagyni e pontot nem lehet, a debreceni főgymnáziumra nézve pedig a 10. pont úgyis kivétel tesz. A többség ehhez a véleményhez csatlakozott pedig egészen világos, hogy a rendelkezés téves, mert a debreceni főiskolában nemcsak főgymnasium, hanem theol.- és jogakadémia s tanítóképző is van; ezek pedig kivéve nincsenek e pont általános rendelkezése alól, tehát ezekre nézve is véleményezne a tanügyi bizottság, holott ezt az igazgató-tanács szervezete kizárja, a jörend és logika szempontjából pedig meg sem engedhető ennek még a feltevése sem.

A tanügyi bizottság tagjait megállapító pontokhoz módosítást nyújtott be dr. Bacsoni L., mely szerint az egyházkerület által választandó 12 tagon és az egyházkerületi középisk. felügyelőn kívül tagjai lennének a bizottságnak a kebelbeli összes gymnasiumok felsőbb leányiskolák igazgatói, a mármaroszigeti jogakadémia

igazgatója s a debreceni jogakadémia dékánja vagy az igazgató tanácsban lévő képviselője. Az eredeti javaslat a tanárkaroknak nem igazgatóit, hanem képviselőit s azokon kívül minden helyi igazgató tanácsnak még egy nem tanár tagját is jelölte meg tagok gyanánt.

Bacsoni L. részletesen kifejtette, hogy a külső igazgató-tanácsoknak külön képviseltetése sem elvi, sem gyakorlati s célszerűségi tekintetből nem igazolható. Elvileg nem, mert a tan. bizottság nem valami középhatóság a fentartó testületek és kerületi közgyűlés között, a mikor indokolt volna, hogy az alsóbb hatósági fokozatokból alakuljon, hanem közgyűlésnek kifolyása, melynek az előkészítő, véleményező szerepnél egyéb feladata nincs; nem hatóság, aktiv, rendelkező joggal, hanem csak konsultativum forum. Ebben tehát a kerület küldötteinek s ezeken kívül azoknak lehet csupán helyük, a kik a tanügyben mint szakemberek, a szükséges információt nyújthatják, vagyis az igazgató-tanácsoknak. Kivülök más tanárok bevonása céltalan, mert a helyi külső viszonyok ismerete a kerület küldöttei s a közgyűlés tagjainál is bőven feltalálható s minden jogos érdek kellő méltatásra találhat náluk nélkül is. Még e tagok bevonása másrészt aránytalanul megnöveli a külső tagok számát a kerületi választottakkal szemben, a kiknek dominans állást kellene a bizottságban elfoglalniok, a bizottságot nehezkesebbé s költségessé teszi; de nem is kívánják maguk az igazgató tanácsok sem, a minthogy eddig sem voltak soha a kerületi tanügyi bizottságokban külön képviselve. Az igazgatók által való képviseltetést azért tartja indítványozó helyesebbnek, mert a dolog természete szerint azoktól várható az egyes intézetre nézve a legalaposabb információ, s mert az esetenként való választás könnyen káros surlódásokat s az igazgató tekintélyének csorbitását okozhatná. A debreceni jogakadémia részéről egy tag beválasztását a szigeti jogakadémia ügyeinek a bizottságban való tárgyalása, az egyöntetűség s az adminisztratív kontroll tennék szükségessé.

A módosítvány ellen első sorban gróf Tisza István szólalt fel, nem helyeslélvén az igazgató tanácsok külön képviselőinek mellőzését a több oldalú információ érdekéből. György Endre szintén az eredeti javaslat mellett szól, de a szigeti jogakadémiát, mely elszigetelten áll a bizottságban, kihagyatni kívánja, a mennyiben pedig benmarad, akkor hozzájárul a módosítvány ama pontjához, hogy a debreceni jogakadémia is képviselést nyerjen. Borsos Benő és dr. Pallagi Gyula igazgatók a Bacsoni módosítványa mellett, Kiss Albert ellene szól, mire szavazás alá bocsátván a kérdés, a többség az eredeti javaslatot fogadta el.

A milyen nagy reményekkel néztünk az egyh. ker. tanügyi bizottság reformja elé, épen oly lehangoló a csalódásunk. Azt hittük, hogy e bizottság helyes, logikus beillesztése folytán egyházkerületünk tanügyi adminisztratív szervezkedése, amely annyi hullámozást, zavart, összekavarodást mutat az utóbbi évtizedek alatt, most már végleges és minden irányban megnyugtató, egészséges megoldást nyer s iskolaügyünk következetes fejlesztésének ez oldalról nem lesz akadálya, a mit annyit éreztünk a multban. És ime! a zavar, félreértés esélyei az új szervezet által kizárva nincsenek s fölösleges elemek bevonása csak terhet, de munkaerőt nem visz a bizottságba; s a szigeti jogakadémia és a debreceni tanitónőképző intézet ügyeinek tárgyalásánál az érdekelt intézetek képviselőjén kívül nincs senki a bizottságban, a ki ez intézetek ügyeire nézve szakszerű információt nyújthatna. E szervezeti hibát corrigálni lehetett volna némileg azáltal, ha a kerület a maga

küldöttei közé beválasztja pl. a debreceni tanitónőképző intézet igazgatóját s a debreceni jogakadémia egyik tanárát. Ilyet azonban kivánni sem lehet, mert az az összes eddig követett gyakorlattal ellentétben állana, ha tanügyi bizottságba, a hol ez nem kötelező, tanárt választanának be. Ennek pedig így kellene lenni s meggyőződésünk szerint így is lesz valamikor, mert ezt követeli a dolgok logikája, a mely végre is diadal-maskodni fog. A baj csak az, hogy addig az ilyen hiányok miatt nagyon sok hátrányt szenvednek ügyeink s igen sok előnytől megfosztatnak.

Nem szeretnők, ha félre értene valaki minket. Teljességgel nincs semmi észrevételünk vagy kifogásunk azok hivatottsága ellen, akik a kerületi közgyűlés által a t. bizottság tagjaivá megválasztattak. Sőt magunk is nagyon érdemes és hivatott férfiaknak tekintjük a választottakat. De itt nem személyekről, hanem elvekről van szó; s amit visszas dolognak tartunk, az egyedül abban áll, hogy a tanügyvel foglalkozó bizottságban valakit épen azért ne tartsunk megválaszthatónak, mert tanár, és mert ott ugyis vannak tanárok. Nézetünk szerint mindenkit ott kell felhasználnunk, a hol hasznos szolgálatokat tehet. Más tekintet nem jogosult, s a hangulat nem mindig biztos útmutató a közügyek intézésében.

Az egyedüli, még pedig nem csekély értékű vívmány, a mi a tanügyi bizottság új szervezete által elérhetővé vált, az, hogy minden tanintézetnek van abban képviselése, s így az az idétlen gondolat, hogy hogy több tanintézetéről egy képviselő nyújtson információt, a ki pedig csak egy intézet viszonyait ismerheti, végre kiküszöböltetett a szervezethől.

A tanügyi bizottság szervezeti szabályzata megállapítván, a kerület saját képviselőiül megválasztotta a következőket: Szabó János, Széll Kálmán, Bencsik István, Zsigmond Sándor, Kiss Albert, Tóth Kálmán, Horthy István, Farkas Antal, György Endre, Lengyel Imre, Ritoók Zsigmond, Ujfalussy Béla.

Balogh Ferenc hittanár indítványát a Révész Imre emlékalapítvány életbeléptetése iránt egyhangulag s lelkesedéssel fogadta el a közgyűlés, sőt azt megtoldotta azzal, hogy a nagyhírű tudós lelkipásztor összes művei és irodalmi hagyatéka kiadassanak. E célból megbizta a kerületi elnökséget, Balogh Ferencet és Révész Kálmán kassai esperes-lelkészt, a Révész Imre fiát, hogy e művek kiadásának sorrendjére nézve mielőbb tervezetet készítsenek és adjanak elő.

A gymnasiumi felügyelőnek mult évi iskola-látogatásairól adott jelentése folytán a közgyűlés felhívta a kisújszállási főgymnasium fentartó testületét, hogy a helyettes tanároknak aránytalanul nagy száma csökkentésére minden módot és eszközt felhasználni igyekezzék. Szíves készséggel ösmerjük el, a mit különben az egyházkerületi közgyűlésen is illetékes helyről hangoztattak, hogy a szóban forgó fentartótestület eddigelé is megtett mindent, amit csak ilyen ügyben egy fentartótestület becsületes, odaadó igyekezettel megtehet. A kebelbeli gymnasiumokban közelebb történt tanárválasztásokat az egyházkerület részint megerősítette, részint tudomásul vette. Némely középiskolában több tanár máig sem tette le a hivatali esküt. Egy most kelt határozat kötelezte az ilyen tanárokat az eskünek a fentartó-testület előtt való letetésére.

A h-nánási és karcagi csonkagymnasiumoknak főgymnasiumná fejlesztése tárgyában az állammal kötött szerződés tervezetét a közgyűlés pártolólág terjeszti fel a konventhez. Ugyanezen gymnasiumok végleges nyilvá-

nossági jogot kérnek az V. és VI. osztálynak. A közgyűlés ezt szintén pártolólággal terjeszti fel.

A szatmári főgymnasium új rendtartását némi módosítással, *Biky Károly*, *Farkas Antal*, *Dóczy Imre*, gróf *Tisza István*, *Borsos Benő* stb. felszólalása után, megerősítették, elvetvén a szatmári presbitériumnak az új rendtartás ellen beadott felebbezését.

Nagyobb érdeklődést keltett a szatmári egyházmegye felterjesztése ama panaszszal, hogy a szatmári apácák zárdájában bentlakó ref. vallású növendékeket a törvény ellenére *sem vallás órára nem engedik ki, sem hozzájuk hitoktatót nem bocsátanak be* s ezt a sérelmet azzal is tetézik, hogy a ref. vallású leányok bizonyítványában a *hittan rovatát a zárdában töltik ki*. Egy szóval, prozelitákat igyekeznek nevelni a gondjaikra bizott prot. leányokból. Mint *Biky Károly* a gondjaikra bizott prot. leányokból. Mint *Biky Károly* esperes felemlítette, nem is egészen sikertelen ez a lélekhalászás, mert a zárdából kikerült kálvinista leányok közül több apáca szeretne lenni. Hasonló sérelmi eseteket sorolt fel *Dorogi Lajos* heves-nagykunsági esperes a török-szent-miklósi zárdából.

A közgyűlés gróf *Degenfeld József* főgonok indítványára megbizta az elnökséget, hogy egy hónap lefolyása alatt beszerezvén ugy Szatmárról, mint Török-Szent-Miklósról a sérelmes konkrét esetek adatait, először is az illető katolikus egyházi főhatóságnál, a szatmári püspöknél és egri érseknél keressen jogorvoslatot; ha pedig az sikerre nem vezetne, további eljárás végett az ügyet a konventhez terjessze fel.

Azok, a kiket aggodalommal töltenek el a szörványosan itt-ott jelentkező tömeges kilépések az egyház kebeléből, megnyugvást találhatnak a csökmői esetben. A csökmői egyháznak számos hive másfél évvel ezelőtt felekezetnélkülivé lett s e bomlasztó mozgalom hatása alatt községi jellegűvé lettek az egyház iskolái. De egy év alatt nagyot változott a csökmőiek gondolkozása. A hitehagyók lassankint visszazálingóztak az egyház kebelébe; a község pedig arra a meggyőződésre jutott, hogy az iskolák jobb kezekben vannak az egyháznál, mert a gyermekek vallásérkölesi nevelését sokkal sikeresebben vezetheti az egyház, mint a község és az iskolákat visszaadta az eklézsiának. Az ily módon ujonnan megállapított fizetésleveleket a kerületi közgyűlés örömmel erősítette meg.

Adásvételi, kölcsönügylek, szerződések és fizetéslevelek megerősítése után a közgyűlés 16-án késő este az elnökség életetésével véget ért

Az erdélyi r. kath. püspök akciója.

Mióta Majláth Gusztáv, mint r. kath. püspök, Erdély bércecs földjére bevonult, az egyes felekezetek közötti egyetértés, béke és türelem kihalt. Minden fölvilágosodott ember fájó szívvel szemléli, hogy mint képes egy fanatikus lélek a középkor sötét démonait földidézni s az egyenlenség konkolyait elhinteni oly földön, a melyen már akkor kimondták s országos törvénybe iktatták a vallás egyenlőség magasztos elvét, midőn Európa többi országaiban az egyes felekezetek élet-halálharcot folytattak az elsőbbségért. Erdély e tekintetben is a legnagyobb mértékben büszke lehet multjára. Itt, miután a reformáció által előidézett vallási mozgalmak megszűntek, mindenki tisztelte embertársának vallásos meggyőződését s a proselyta-hajhászat általános megbotránkozást és visszavetést szült volna. A protestánsoknak a katolikusokkal való békés érintkezése azt az áldásos eredményt hozta létre, hogy ez utóbbiak a fölvilágosodottság terére léptek s megtartva vallásos meggyőződésüket, a kor szellemé-

vel ellenkező tettekre soha sem engedték magukat ragadtatni. Valljuk be őszintén, hogy Erdély katolikusai mindeztideig nem voltak bigottak. És mindezt megváltotta egy ember, a kit ifju tettvágya harcra ösztönöz.

Első eljárása volt az ifju r. kath. püspöknek, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszternél kierőszkolja maga számára az „Erdély püspöke“ elnevezést. Valóban esodálkozni lehet a máskülönben oly humánus miniszteren, hogy ezt a címet nem analysálta egy kissé s nem vette tekintetbe, miszerint Erdélynek a r. kath. püspökön kívül még 5 püspöke van, a kik ily körülmények között nemlétezőknek tekintetnek. Az erdélyi r. kath. püspöknek ezen tette már mindjárt elárulta működése kezdetén, hogy ő elkeseredett harcot fog folytatni a protestantizmus ellen, a melyet az ő fogalmi szerint ki kellene irtani a föld színéről, mint oly mérget, a mely öl, pusztít mindenütt. Eszembe jut itt önkéntelenül a Rip van Winkle operettblai alakja, a mely a nézőkben mindig szánalmas mosolyt szokott ébreszteni. Ez az operettblai hős husz évig nem tud semmit a világról s mikor ismét kilép az életbe, úgy tesz mindenben, mint husz év előtt, nem véve észre, hogy a világ azóta nagyot fordult. Mi protestánsok örvendenénk itt Erdélyben, ha Majláth szereplésén és működésén csak a husz évi elmaradottságot vennők észre; fájdalom, az Emkének Gyulafehérváron tartott gyűlésén oly beszédet mondott, a melyből világosan kitűnik, hogy előtte a 11. és 12. század az ideális korszak; 800 év tehát semmi az emberiség történetében. Egyébiránt őt az Emke csak arra kérte fel, hogy közgyűlésén, a mely szeptember végén folyt le, Erzsébet királynéről emlékbeszédet mondjon. A püspök készséggel fogadta el a megbízatást s mondott is oly emlékbeszédet a nagy királynéről, a mely minden jelenlevő fölvilágosodott embert megbotránkozott. Már maga az a körülmény, hogy beszédében a megboldogult királynénak csupán buzgó vallásosságát, a római katolicismushoz való rendületlen ragaszkodását állította előtérbe s a magyar nemzethez való vonzalmát elhallgatta, — nem kevésbé elkeserítette a gyűlés protestáns tagjait. Beszédének második része pedig határozott támadás volt a tudomány és a fölvilágosodottság ellen, a mely — szerinte — boldogtalanná teszi az embert. Eme hamis állítás bebizonyítása végett idézett aztán eynéhány obscurus, huszadrendű író művéből, a melyet írhattak ugyan az illető szerzők Róma mindenhatóságának támogatására, de nem ám a józanul gondolkozó egyének gyönyörködtetésére. Semmi sem bizonyítja jobban e beszéd helytelenségét, mint az, hogy a politikai sajtó is egyhangulag elítélte amaz indokolatlan kirohanást, a melyet a püspök elfogultságában a tudomány ellen intézett. — Az Emkének Gyulafehérváron tartott gyűlésén megjelent protestánsok más tekintetben is szomorú benyomást szerezhettek. Megbotránkozva kellett látniok, hogy a püspök úr történelmi nevezetességű rezidenciájából mindazon tárgyakat kidobatta, a melyek az erdélyi protestáns fejedelmekre emlékeztetnek. Azt kérdelem, ha a püspök úr türelmes elődeinek semmi kifogásuk nem volt ezek ellen az emléktárgyak ellen, miért kellett neki oly vandál módra elbánni azokkal? Avagy nem képes arra a magaslatra emelkedni, a honnan az ember a multa emlékeztető régiségeket kegyelettel s minden felekezeti elfogultság nélkül nézi? Ne legyen ő előtte példa az a vandal-csapat, a mely Rómának remek szobraiát összerombolta s belőlök meszet égetett.

A püspök úr itt még nem áll meg. Meghagyja azon r. katolikusoknak, a kik olyan községben laknak, ahol nincsen templomuk, miszerint az oláh templomba menjenek, ne pedig a reformátusba. . . . Azok tem-

plomába, a kik a magyar szótól irtóznak. Ide vezet a más fanatizmus, a mely előtt csak az a cél lebeg, hogy a lelkiismereti szabadságán átgázolva, halásson az egyedül idvezítő római egyház számára. Az oláhok hálásak is a püspök úr iránt, a kinek ruháját csókolgatják, ha egy oláh községben megjeleni Hasztalan kiabálják az az oláh pópák, hiszen ez nem a ti püspökötök; a románok ezzel a jellemző felelettel válaszolnak: Nem tesz semmit, ő a mi emberünk! Nem akarok tovább e tárgynál időzni, az olvasókra bízom annak a megbírálását, hogy minő káros az erdélyi róm. kath. püspök magaviselete az itteni csekély magyarság ügyére.

Azt hiszem Majlátnak a katolikus autonómia ügyében elfoglalt álláspontja általánosan ismert. Ő ugyanis külön autonómiát akar a maga területe számára, tervezett önkormányzat sok s az ő püspöki hatalmát nagyban fészélyezné. Ugy látszik, hogy ő talán nem is tudja, miként Erdély 1868 óta administrative és legislative Magyarországhoz tartozik s a mi ez utóbbira érvényes, érvényes az előbbire is. Hogy Majláth separati tikus törekvésének megvan a maga kellemetlen hatása, mutatja az a körülmény, hogy most már a görög katolikus román püspökök is, élükön Mihályi Viktor be'ázsfalvi érsekkel, továbbá a román katolikusok az örmény, sőt a szász katolikusok is külön önkormányzatot kérnek, a mely mögé bujva szabadon folytathassák nemzetiségi üzelmeiket. Még olyan katolikus irányú lap is, mint a Pesti Napló, hevesen kikél Majlátnak eme hazafiatlan törekvése ellen.

Nem mulaszthatom el, hogy meg ne említsem itt azt a fényes Mária ünnepélyt, a melyet a püspök okt. 26-án Kolozsváron rendezett. Az ünnepély rendezésére alkalmat adott annak a csodás Szűz Mária képnek kétszáz éves fennállása, a mely könnyeket hullatott s számtalan csodát mivelt. Mindebbe még semmi beleszólásunk sem volna, mert reánk a dolog nem tartozik, de igenis van beleszólásunk abba a pásztorlevélbe, a melyet a püspök az ünnepélyt megelőzőleg néhány héttel kibocsátott. Ebben a többek között a következőket mondja: Tüntetés akar lenni ez az ünnepély a mai vallástalan kor ellen; a ki hat napon át járul a szűz képéhez hat évre bünbocsánatot nyer; tüntetés akar ez az ünnepély lenni a hitetlenek ellen s alkalom az eltévelyedettek megtérítésére. "Ki ne látná át, hogy az utóbbi kifejezés e protestánsokra vonatkozik, a kik közül különösen Kolozsváron előhívott jezsuitáival mindenáron térítgetni akar, sőt nagyobb siker érdekében — úgy hírlik — ide akarja áttenni lakását is. Hogy az ünnepélyt annál fényesebbé tegye, meghívta arra Schlauch, Meszlényi, Bubics, Steiner és Wolafka püspököket is. A mint tudom ezek közül különösen Schlauch egyáltalában nem akart egy oly kép tiszteletére rendezett ünnepélyen megjelenni, a melyet a mikolai oláhoktól vettek el a katolikusok, hogy ezután nem az oláhoknak, hanem nekik könnyezzen. Az ünnepély egyébiránt sehogy sem felelt meg a túl agilis főrendező vérmes reményeinek. A világi előkelőség egészen visszavonult ezen középkorba illő ünnepélytől, s egyáltalában nem vette igénybe a nagylelkű püspök bünbocsánatát. A mi pedig az ünnepély főcélja volt: a tömeges áttérítés, most az egyszer egyáltalában nem sikerült. Szóval Majláth az ünnepélyvel fiaskót vallott.

Sokat lehetne még arról beszélni, hogy a püspök mint tolakodik be a főrangú református családokhoz s igyekszik őket jezsuita kétszínűséggel körülhálózni, míg az előző római katolikus leánvokkal megígérteti, hogy református férfúhoz nem mennek nőül. De ez

alkalommal csak főbb vonásokban szándékoztam bátran, leplezetlenül föltárni azokat az üzelmeket, a melyeket az erdélyi r. kath. püspök a más felekezetűek s a magyarság rovására folytat. Mindezt nekünk protestánsoknak szó nélkül elhallgatni nem szabad. Ha neki van bátorsága bennünket kihívni a harcra, legyen bennünk is erkölcsi erő helyt állani. Mig ő alattomosan tör ellenünk, mi hadakozzunk nyíltan ellene s verjük vissza támadásait.

En — talán optimista vagyok — Majláth úr terveinek diadalában nem hiszek. Minden actió reactiót szül. Ne feledjük el, hogy ő a tudományt s a felvilágosodottságot provokálta s az így létre jött harcban neki is el kell buknia, mint annyi másoknak, a kik az idő szellemét megérteni nem tudták.

Bethlen, 1899 nov. 14

Veress István
ev. ref. s.-lelkész.

KÜLFÖLD.

A pápai udvarból.

Mint a német Magdeburg. Zeitungnak okt. 10. kelettel Rómából írják, a pápának az az óhajta van, hogy a következő évben néhány boldoggá és szentté avatást végezzen a római Péter templomban. A beatificatióra első sorban a szentség hírében elhalt papnak Antonio Grassi-nak van igénye. Már évekkal ezelőtt eleget tettek minden alakszerűségnek e kegyes férfú boldoggá avatása cäljából, de nincs elegendő pénz a beatificato ünnepélyes tényéhez. Antonio Grassi az oratorium rendjéhez tartozott; ez a rend az utóbbi években sokat hanyatlott és nincsen többé említésre méltó vagyona; a beatificatióhoz szükséges pénzüsszeget, mintegy 200,000 lírát tehát, nem képes összehozni. Jobb kilátásai vannak a tiszteletreméltó *Mária Magdalena Martinenango*-nak; ez a nő a kapucinusok rendjéhez tartozott, a mely gazdag anyagi eszközök fölött rendelkezik. Boldoggá avatás az Isten nevében 200,000 franknyi illeték fel számítása mellett, — szinte hihetetlen mi mindent megenged magának a pápaság a keresztyénség nevében. Katolikus körökben circúlál ugyan János 1, 3.-vnek (Mindenek az Ige által teremtettek és ő nála nélkül semmisen teremtetett valami teremtetett) egy parodiája: Romae omnia fiunt per pecuniam, et sine pecunia nihil fit, quod fit; hanem ez „a Krisztus földi helytartójába“ vetett hitben semmi kárt sem teszen.

De még hihetlenebb az, a mit a protestáns világnak kell szenvedni a pápaságtól. Az *Osservatore romano*, a pápának elősmert hivatalos organuma aug. 22. számában, következő, több német ujságban szószerint lefordított s röviden már általunk is érintett cikket közölte: „*Súlyos veszedelem*. Szent atyánk azon bi almas társalgás közben, melyet a múlt vasárnap azokkal volt kegyes tartani, kik neve napja alkalmából szerencsekívánataikat tolmácsolták előtte, Jézus Krisztus helytartójának szavaival és lelki izgalmaival panaszkodott az olaszországi s kivált római, nápolyi és florenci protestáns propagandára, a melyet a szabadkőmivesek támogatnak; már pedig, mint mi hozzátehetjük, épen a szabad kőmivesek a liberális törvényhozás éltető lelkei. A korábbi időkben az akatholikus bibliatársaságok a felnöttek bűjtogatására adták magokat, midőn őket bibliájok olvasására s istenitiszteleteik látogatására csábítgatták. De midőn belátták, hogy ezzel nem sokra mennek és kevés területet hódíthatnak, összeesküvést szítottak a katolikus egyház ellen. Nevelő, betegápoló intézeteket s kézi munka iskolákat állítottak fel fiuk és

leányok számára és sok olyan fiatalembert részesítettek anyagi támogatásban, munka, ruházat vagy élelem által a kik ez intézetekben nem voltak elhelyezve. Az idősebbek tudatlansága és a népnek szerencsétlen gazdasági viszonyai, melyeket az uralkodó osztályok végzetes politikájával kapcsolatos körülmények összetalálkozása, a nyomorúságig fokozott, a különböző protestáns secták pokoli munkájának nagyon kezére dolgoztak, hogy romlásba taszítsák azon lelkeket, kike a forradalom szellője romlásuk felé hajt. Istentől és embertől megáldott városainkban azok a pompás épületek, hol a jó Istentől lelkeket rabolnak, azok a műhelyek, a melyekben brutális türelmetlenséggel folyik a harc az egyház ellen, ugyanazt a benyomást gyakorolják az emberre, mint tisztességes és előkelő hölgyektől látogatott utcákon azon kocsiknak forgó kerekei (példabeszédszerű kifejezés, a mely a könnyelmű nők ledér lelkületére van alkalmazva), melyeknek vánkosain oly fehérszemélyek fitogtadják magokat arcátlanul, kihívó kélvsóvárgással, a kiket egy salonban senki sem látna szívesen szomszédjának s még egy színházi páholyban sem tűrne maga mellett. De az arcátlanság fölülja magát s a templomoknak a fi- és nőnevelő intézeteknek és protestáns iskoláknak látványa mind jobban-jobban sérti az olasz hitet és a többség lelkiösmeretet itt Rómában, a katolicismus középpontjában is. Olaszország — mondotta XIII. Leo — katolikus ország és katolikusnak akar maradni, de a hite elleni áskálódások számosak és fölülte igen csábító. Szükséges tehát, hogy Róma és Olaszország katolikusai energicus tettekkel feleljenek a pápa szívből szakadt kiáltására és vallásos hitünknek örökségét, szeplőtelen erkölcsünknek és tiszta hirtűnknek szegletkövét az ellenséges secták végzetes fondorlatai ellenében megoltalmazzák. Súlyos veszedelem fenyeget bennünket. Gyermekünknek, a jövő generációknak sorsa, atyáinknak hite és erkölce forog kockán. A következő szent évnek a szent atya által megáldott katolikusokat ott kellene látnia ennél a munkánál, a mely a Megváltónak, ki előtt a jövő nemzedékek különösen kedvesek, bizonyára a legnagyobb örömet fogja szerezni.

Tehát azok az evangyéliumi egyházak, a melyek Olaszországban munkálkodnak, hogy egy gazdag tehetségekkel megáldott népet szellemi és erkölcsi hanyatlásból, melybe a pápaság taszította, kiemeljenek, — demimonde-hölgyekhez hasonló. „Pokoli munkájuk“ veszéllyel fenyegeti „szeplőtelen erkölcsét“ a klérusnak, mely a Vatikán közvetlen környezetét alkotja s a mely szerzőnek talán önkénytelenül adta tollára a demimonde-től kölcsönzött hasonlatot. Az Osservatore romano-t hasztalan interpellálták, hogy ezek a szép fordulatok való-sággal „ő szentségétől“ származnak-e, vagy a cikk alá írott J.-től (Jesuita?); itt mély, diplomáciai hallgatásba merül. De kézzelfogható, hogy ilyen szemérmetlen sértésre és képmutatásra az Osservatore romano nem merné vetemedni, ha ez ura és mestere előtt rokonszenves dolog nem volna. Időközben aztán jó feleletet kapott az Osservatore romano: a sokat emlegetett római német-evangelikus templom telkét — a mely a szervezendő gyülekezet összes mellékszükségletei részére is elégséges lesz — csak az imént vásárolták meg 75,000 líráért.

Szintén a pápa konyhájáról esap fel az a láng is, mely a spanyol klérus egyrészének a spanyol királynőhöz intézett feliratában izzik, — pedig ez a rész a karlista ultrákkal ellentétben még „mérsekel“-nek nevezi magát. Azt követelik a királynőtől, hogy „a protestantismus arcátlanságának, a mely Spanyolország-

ban (!) templomokat épít, iskolákat alapít, vessen korlátokat, fékezze meg az istentelen sajtót, a mely a papságot és a szerzetes-rendeket rágalmazza, s a némely tanszékekről terjedő romboló eszme ehyomása végett, az egyetemek és felsőbb iskolák tanárait vesse alá a katolikus államvallásnak.“ Ugy látszik tehát, hogy Spanyolországban is a világi hatalomhoz intézett felhívás utolsó vigaszuk és támpontjuk a pápas hitűeknek.

Németből

— s — a.

NEKROLOG.

FÉLEGYHÁZI BÉNJÁMIN.*

Sokaktól elfelejtett, másoktól félreismert, az ifjabb nemzedék előtt pedig már ismeretlen férfiút kísértünk utolsó pihenő helyére folyó hó 21. napján. *Félegyházi Bénéjámín* nyugalmazott gymnasiumi tanár annak a lelkes gárdának volt tagja, mely a Thun-féle rendelet értelmében újból szervezett debreceni főgymnasiumnak első nagyerdemű tanárkarát alkotta.

Valami páratlanul magas szárnyalású idealizmus dobogtatta egykor az ifjú tanár keblét, midőn derék társaival rendes tanári székét 1853-ban elfoglalta s ezt az idealizmust az élet ezer bajai, sujtolásai közben is mindvégig megtartotta. Szinte alkalmazhatónak véljük jellemzésére Idvezítőnk ama mondatát: *az én országom nem e világból való*; csak testileg élt ő voltaképen közöttünk: lelkével ott járt folyton egy más, önalkotta eszményi világban. A minek aztán elengedhetlen szomorú következménye lett, hogy a gyakorlati életben folyton esetlett-botlott, mígnem végkép elbukott.

A tanításban Pestalozzi buzgóságával és lelkiületével forgolódott. Mindent, a mivel csak birt, a tudást, az érzületet, a lelki és szívbéli nemesség teljes összegét egyszerre óhajtotta volna növendékei szívébe átplántálni. Volt tanítványai ma is élénken és kegyelettel emlékeznek a páratlan buzgalmú tanárra, ki szünet nélkül, kora reggeltől késő estig hintegette közöttök az ismeretek és a jó erkölcsök magvait; a ki — példaképen említve — a latin grammatika gyakorlása közben is egyenlő lelkesedéssel beszélt a delejtű fontosságáról vagy a szuezi csatorna megnyitásának jelentőségéről, épen úgy, mint a vallásosság boldogító, vagy a munka nemesítő hatásáról. Könnyen érthető azonban, hogy határt nem ismerő kitéréseivel, bánásmódjában pedig túlságos jóságával s szelid lelkületével a szilaj gyermekhadat fékezni, fegyelmezni már nem lehetett képes; így összes tanítási buzgalma, odaadó lelkesedése sikertelen maradt.

Anyagi tekintetben is hasonló eredménytelenséggel járt az ő tevékenysége. Egyszerű, igénytelen életmódja csakhamar kedvező vagyoni helyzetbe juttatta. De olyan elvek követése mellett, melyek szerint a szőlőmunkást meleg időben ő maga küldte árnyékos helyre pihenés végett és azon cimen, hogy méltó a munkás a maga bérére, a kialakult díjnak kétszeresét fizette; avagy későbbben a lelketlen uzorást maga biztatta, hogy emelje

* F. B. Szatmáron született 1823-ban; iskoláit Szatmáron és Debrecenben végezte kitűnő eredménnyel. Az 1851. évben a debreceni főiskolában helyettes, 1853. évben pedig rendes gymnasiumi tanárrá lett; hivatalát nagy buzgósággal folytatta 1877-ig, a mikor anyagi bukása miatt nyugalomba lépett és félrevonulva élt csendes magányában, míg a folyó hó 19-ik napján szélhűdés alakjában jött hirtelen halál befejezte 76 évre terjedt életét. A magánosan álló tanárnak (nejét és gyermekét korán elvesztette) temetéséről a főiskolai nyugdíjintézet illő módon gondoskodott.

felebb-felebb pénzének kamatát, ő azt készséggel fizeti; ily elvek mellett az anyagi romlást el nem kerülhette.

Lelkileg megtörve, anyagilag tönkre menve vált meg 1877-ben tanári hivatalától, melyet annyira élet-elemének tartott; nemes érzülete azonban még e nehéz helyzetben sem hagyta magára. Egyedüli életcélja ettől fogva az lett, hogy a kiket bukásával megkárosított, szerény nyugdíjából kártalanítsa. És Isten segédelmével célját ez egyben el is érte. Évek hosszú során át rendíthetetlen kitartással és önmegtagadással apránként ezeket törlesztett és térített meg mindazoknak, a kik arra igényt formálhattak. Így aztán utolsó éveit aggodalmak nélkül nyugodtan tölthette; és mint a belső szemlélődés embere, tudományos, leginkább paedagogiai kérdésekkel örömet foglalkozott. Sokat irt önmagának; feljegyzéseiből — ha szinte a mai idők által túlhaladottak is azok — magas philanthropia s páratlan ideá-lizmus sugárzik.

Pihenj immár, Istenhez tért nemes lélek; nem neked való volt e föld, nem e világból való volt a te országod. Isten színe előtt földi dolgok nem zavarják többé szándékaidat s azok tisztasága ott igénytelenségedben is biztos megítélőre talál.

O. I.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Főtiszt. Kiss Áron püspök úrnál** f. hó 20. születésnapjának 84. évfordulója alkalmából, a főiskolai tanárkar testületileg tisztelgett, hogy személye iránti változatlan tiszteletét s odaadó ragaszkodását ezuttal is kifejezésre juttassa. A tanárkar érzelmeit **Csiky Lajos** akad. igazgató meleg hangú beszédben tolmácsolta, mire ősz püspökünk meghatottan mondott köszönetet a megemlékezésért s biztosította a tisztelgőket változatlan jóindulattal s arról, hogy főiskolánk közjavát, fejlődésének és fölvirágzásának érdekeit mindenkor szívében fogja viselni.

— **Apró hírek. A debreceni ref. főiskola** három új tanárának ünnepélyes beiktatása a mai napon d. é. 9 órakor megy végbe főiskolánk disztermében az alábbi sorrendben: 1. A főiskolai kar éneke. 2. Főtiszt. és mélt. Kiss Áron Püspök úr megnyitó beszéde. 3. Eröss Lajos theol. tanár székfoglaló értekezése. 4. Révész Lajos főgymn. tanár székfoglaló értekezése. 5. P. Nagy Zoltán tkép. tanár székfoglaló értekezése. 6. Főtiszt. és mélt. Kiss Áron püspök úr beiktató beszéde. 7. Csiky Lajos akad. igazgató üdvözlő beszéde. 8. Sinka Sándor főgymn. igazgató üdvözlő beszéde. 9. Kovács Lajos tkép. igazgató üdvözlő beszéde. 10. A főiskolai énekkar éneke. — **A kisujsszállási ev. ref. főgymnasium** fenntartói és tanárai élénken buzgólkodnak abban, hogy az intézetükbe tervelt tápintezetet minél előbb létrehozassák. Nemrégiben id. Balogh István presbiter hagyományozott erre a célra 600 frtot, most pedig úgy értesülünk, hogy a tanári kar szándékozik folytatni azokat a felolvasó estélyeket, a melyek már az elmúlt évben is szép összeget jövedelmeztek a convictus javára.

— **Gyülekezeteink köréből. Újfehértón** az ev. reform. egyházat szép ajándék lepte meg szunyogi Szunyoghy Anna idősb Szunyoghy Bertalanné úrnő, a midőn egy fehér selyem, gazdag aranyhímzéssel ékesített, négyszáz forint értékű úrasztali terítővel diszítette fel, november 5-én a hívek számára elkészített szentasztalt. **Drága** és művészi a terítő, keresztyéni az indulat. nemes a szív, mely ily örökítésre méltó tettben hordja jutalmát.

— **Benke István** főgymn. tanár a következő sorok közlésére kér bennünket: „A Debr. Prot. Lap legutóbbi számában valaki — mondjuk, a szerkesztőség — per longum et latum *egyfelől* azt állítja rólam, hogy a Prot. Egyh. és Isk. Lap 46. számában a debreceni főgymnasiumról közreadott referádámban e becse lapokat „szigorú erkölcsi leckében részesítettem“. Engedelmet kérek: én sem enyhe, sem — még kevésbé — szigorú erkölcsi leckében nem részesítettem és részesíteni *nem is akartam*. Mert ehhez — mint a székely mondaná — én „kicsi legény vagyok“. Mantua csak nem köthet ki Rómával! S ha az engem meg-megdorgáló valaki *szó szerint idézte volna* a nálam neheztelt passust: tudom, hogy e lapok t. olvasói engem azonnal fölmentnek vala a szigorú erkölcsi leckéztetés vádjá alól. Ugyanis, mit tettem én? A Debrecenben nyert tapasztalatok és a közvetlenül kapott felvilágosítások után egyszerűen csak *subjectiv nézetet* nyilvánítottam a f. évi jul. 1-én ezen lapban megjelent közlemény felett, a mihez — mint nyilvánosan közzétett dologhoz a cikkemben történt vonatkozás rendjén — jussom lehetett. És szerény véleményemmel, úgy hiszem, távolról sem tettem annyit, mint a mennyit tettek akkori időben bizonyos napi- és vidéki lapok az ő szerteágazó megjegyzéseikkel, melyekre hogy a Debr. Prot. Lap reflektált volna: erről, úgy tudom, e lapban nincsen semmi nyom. Amaz érettségi statisztika további cikkem rendjén egy külön pontban kellően meg van világítva. A minél fogva kívánatos lett volna, ha a Debr. Prot. Lap bevárja, míg cikksorozatának egészen vége lesz. *Másfelől*: a tanmenetre s illetőleg a tananyag beosztására vonatkozólag tett közlésemet a semmire, vagy legfeljebb ad minimum igyekszik redukálni a névtelen helyreigazító, mondván, hogy sem a tanári szobában, sem az osztályokban kifüggesztve nem láttam, nem láthattam, mert „ezek a tanmenetek az igazgató fiókjában vannak“. Itt, ennél az egy adatnál elismerem, hogy a közlést illetőleg a *formában* tévedtem vagy tévedhettem, *de a lényegben nem*. Ugyanis a tananyagbeosztásokat láttam, még pedig a *tanári szobában*, mondjuk hát most: nem a falra függesztett, hanem „jegyzőkönyvi keretekben“. Hivatkozom Kulcsár Endre és S. Szabó József tisztelt kollégáimra, kik ezen tananyagbeosztásokat szívesek voltak mutogatni, s ugyancsak ők figyelmeztettek az Elek Lajos barátom részletes (mondjuk hétről-hétre, napról-napra beosztott) tanmenetére, melyet — ha emlékezetem nem csal — az I. osztályban láttam kifüggesztve, a minthogy másfelől például Kulcsár tanártársam irógépen írva adta be a magáét. S nézetem szerint az a dolog lényege, hogy a Debr. Prot. Lap is ismerje el, hogy a tananyagoknak előre való beosztásai tényleg megvannak a debreceni főgymnasiumnál, mert máskülönben mit ellenőrizne az igazgató a saját szememmel látott osztálynaplók által és miről referált volna e tekintetben a szintén saját szememmel látott jegyzőkönyvben? Valamint azt is concedálhatja a t. Debr. Prot. Lap, hogy az egyes osztályokban, a részéről felsoroltakon kívül, vannak bizony még egyéb dolgok is kifüggesztve, pl. a tanulókat illető rendtartási szabályok. S ezzel, azt gondolom, a béke köztünk helyreállhat, főleg ha követjük annak a híres brightoni angol hitszónoknak (Vaughan-nak) egyik beszédgyűjteményében hátrahagyott példázatát, mondván: „Két öreg már sokáig lakott együtt, de még soha sem civakodtak egymás között. Egyszer az egyik öreg így szól a másikhoz: „Próbáljuk meg, hogy mi is ketten tudnánk-e úgy veszekedni, mint a hogyan más emberek szoktak. Miért nem mennék hozzájuk hasonlók?“ A másik mondá: „Nem tudom, hogy miben áll a veszekedés.“ „Abban

— felelé az előbbi öreg — hogy egy tégladarabot leteszek s azt mondom, hogy ez az enyém. De te visszavágsz: az bizony nem a tiéd, hanem az enyém. S ilyenformán csinos veszekedésünk lesz! Csakugyan előkerül a rögtönzött civakodás tárgya, a tégladarab, melyre az első öreg tulajdonjogot tartva, így szólott: „Ez az én téglám.“ A másik visszafelelt: „Nem, az az enyém.“ Akkor a másik öreg mondá: „Hát, ha a tiéd: akkor jól van és vedd el.“ Ekként készakarva sem tudtak ketten civakodni. Pax nobiscum! Sepsi-Szent-György, 1899. nov. 21-én. *Benke István*, ev. ref. főgymn. tanár.

Erre a nyilatkozatra csak egy pár szóval akarunk felelni. Konstatáljuk, hogy B. I. kérdéses cikkének lapunkra vonatkozó sorait maga sem tekinti objectiv alapon nyugovóknak. Továbbá fentartjuk, hogy mindaz, a mit mi B. I. cikkéből idéztünk, szó szerint benne van a Prot. Egyházi és Iskolai Lap 46. számában. Hogy más lapok megjegyzéseire reflektálunk-e vagy sem, az egészen a mi dolgunk. A nyilatkozásnak tudtunkkal nem látta szükségét a főgymnasium érdemes igazgatója sem, a kinek lapunk, mint általában, úgy erre a célra is rendelkezésére állott. Azzal pedig, hogy megmondtuk, hogy a tanmenetek hol állanak, sem a léteiket nem vontuk kétségbe, sem az értéküket nem szállítottuk le, mert hiszen a nevezett helyen egészen jó helyen vannak, a hol minden érdeklődő hozzájok férhet, a mint ezt a B. I. esete is igazolja. Csak a B. I. által önkényesen rájuk ruházott szertelenségektől akartuk őket megszabadítani. Végül, ha B. I. ezt a dologra tartozónak véli, elismerjük, hogy az első osztály egyik termében ki van függesztve az iskolai törvények öt pontja. Sem azt, hogy itt ki van függesztve, sem azt, hogy más osztályban nincs kifüggesztve, nem tartjuk bajnak. Tanmenet azonban egy osztályban sincs kifüggesztve. Ezzel az ügyet a magunk részéről befejezettnek tekintjük.

Szerk.

— **Helyreigazításul.** Miután nt. *Elek Lajos* úr, folyó hó 14-én kelt b. levelében értesített, hogy azon levelemre melyről e b. lap 46. számában megjelent cikkemben említést tettem, azért nem válaszolt, mert az a szünidő alatt, távollétében érkezett s csak most jutott az, iratai közül kezeihez, miután arra figyelme fel lett hiva: ezen szives értesítés folytán, cikkem rávonatkozó részét, ezennel helyre igazítom. Egyidejűleg szükségesnek látom helyreigazítani a következő lényeges sajtóhibákat: e lap, folyó évi 46-ik számában, a 643-ik lapon az első hasábon, felülről a 10-ik sorban 8292 frt helyett 88,292 frt, ugyane hasáb 31-ik sorában 365—68 frt helyett 365-68 frt értendő. Ugyanezen a lapon a második hasábon, alulról a 18-ik sorban történnék helyett *történik* értendő. *Vas Mihály*.

— **Halálozások.** A szatmári egyházmegyének a mult hetekben két érdemes lelkipásztora hunyt el, u. m. *Bakos Mihály* tunyogi aggastyán, és *Dóka Imre* tiszakóródi ifju lelkész. Nekrologjukat illetékes kezeiből szivesen vennők. — *Pásztor Károly* gacsályi ev. ref. lelkész f. h. 18-án meghalt. A súlyosra látogatott, a halál által szenvedéseitől megváltott férfiuban kenyéradó családapát vesztett család a következő gyászjelentést bocsátotta ki: „Alantírottak fájdalomtelt szívvel tudatják, a forrón szeretett férj, jó gyermek legjobb apa, nagypapa, após, testvér es rokonnak *Pásztor Károly* gacsályi ev. ref. lelkipásztornak folyó hó 18-án délután 4 órakor élete 60 ik, lelképásztorkodásának 36-ik és boldog házasságának 17-ik évében hosszas szenvedés után történt gyászos elhunytát. A megboldogult földi részei folyó

hó 20-án délután 2 órakor fognak az ev. ref. egyház szertartása szerint örök nyugalomra tételni. Gacsály 1899 november 19-én. Áldás és béke lengjen porai felett: Özvegy *Pásztor Károlyné* sz. *Papp Piroska* neje, *Pásztor Szeréna* férj. *Gacsályi Lászlóné*, *Pásztor Irén*. Géza, *Mariska*, *Anna*, *Izabella*, *Katalin* gyermekei. Özv. *Pásztor Sámuelné* anyja, *Gacsályi László* veje, *Gacsályi Károly*, *László*, *Szeréna*, *Irén* unokái. *Pásztor Borbála* férj. *Lányi Kálmánné*, *Pásztor Zsófia* férj. *Vesmás Gyuláné*, *Pásztor Sámuel*, *Pásztor Izabella* férj. *Novák Lajosné* és családjaik testvérei.“

Ezen kívül még a következő két gyászjelentést vettük: „A fájdalom éles nyilai járják át megtört szívünket, midőn mély bánatba merülve jelentjük a mindhaláláig hű és szerető hitvesnek, a felejtethetlen jó édes anyának, a kedves jó nagyanának, szerető testvérnek, anyósnak és hű rokonnak *Pákosdi Lajosné* született *Kovács Eleonórának* folyó hó 18-án d. u. 1 órakor, drága életének 64-ik, boldog házasságának 40-ik évében, hosszas szenvedés után bekövetkezett gyászos elhunytát. Kedves halottunk földi részeit f. hó 20-án d. u. 2 órakor fogjuk a templomban tartandó gyászistenisztelet után, az új felső temető kertben, az ev. ref. egyház szertartása szerint, örök nyugalomra helyezni. Mely végtisztességtételre a rokonokat, barátokat és ismerősöket bánatos szívvel meghívjuk. Hajdu-Nánás, 1899. nov. 18. A béke szelid angyala lebegjen a drága porok felett! Férje: *Pákosdi Lajos*. gyermekei: *Piroska*, *Berencsi Gyuláné*, *Béla*, *Sándor*, *István*, *Margit*, *Kelemen Ernőné*, *Erzsébet*, *Máthé Gézané*, *András*. Unokái: *Berencsi Gyula*, *Géza* és *István*. Testvére: *Kovács Antal* nejevel és gyermekeivel. *Berencsi Gyula*, *Berencsi Géza*, *Kelemen Ernő* és *Máthé Géza*, mint vök.“ — „*Ujfalusi Ujfalussy Miklós* mint testvér, úgy a maga, mint a nagy kiterjedésű család nevében, bánattól megtört szívvel tudatja feledhetetlen testvérenek *Ujfalusi Ujfalussy Lajos* úrnak volt 1848/49-ik évi országgyűlési követ, teljhatalmu kormánybiztos, majd királyi biztos, 1865. évi országgy. képviselő, egyházmegyei segédgondnok, vármegyei bizottsági tagnak stb. stb. élete 77-ik évében, hosszas szenvedés után, folyó november hó 16-án este 6 órakor történt gyászos elhunytát. A feledhetetlen szeretett halott földi maradványai folyó november hó 19-én délután 11 órakor fognak Remetemezőn az ottani családi sirbaltba az evang. ref. egyház szertartása szerint örök nyugalomra tételni. Remetemező, 1899. november 17-én. Áldás és béke poraira.“ Résztvevő szívvel kérjük a megszomorodott gyászoló felekre a vizsgálatódás mennyei balzsamát.

Szerkesztői üzenet.

R. S. Helyben. Vass Mihály ref. lelkész úrnak szóló b. válaszára, térszúke miatt, csakis jövő számunkban kerithetünk sort.

TARTALOM-JEGYZÉK: Kollégiumok s azok tanárai az erdélyi ref. egyházkerületben. Nagy István. — Tárcsa: Vallás és emberszeretet a fogházügy szolgálatában. Csiky Lajos. — Tanügy: A kántorképzésről. P. Tóth János. — Ritoók Zs. javaslata a nagyváradi ref. tanítóképző ügyében. — Közéletünk: Vajdai Nagy Lajos és Dobozy Erzsébet emlékének. Dr. Erdős József. — A hajdu-böszörményi új templom felavatása. Nem pap. — A tiszántuli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése. — Az erdélyi r. kath. püspök akciója. Veress István. — Külföld: A pápai udvarból. — s — a. — Nekrolog: Felegyházi Bénéjám. O. I. — Különfélék. — Szerkesztői üzenet.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**
Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Pályásat

a békés-bánáti ev. ref. egyházmegyébe kebeleztetett
szeghalmi ev. ref. egyház lelkéssi állomására.

Díjazás szabad lakáson kívül: 1. Készpénz 126 frt; 2. párberbűl begyűlt buza 29 mm. 64 klgr; 3. árpa 23 mm. 65 klgr.; 4. puha tüzi fa 7 régi öl; 5. só 56 klgr.; 6. egy telek föld (95 hold), adóját és ártéri költségét az egyház fizeti; 7. stóla az egyházkerület határozata szerint.

Az egyház. *első osztályu.* Lelkek száma 7730.

A megválasztott lelkész a békés-bánáti ev. ref. egyházmegye nyugdíjintézetének kötelezett tagja, mely az állomás után az alapszabályok értelmében 1200 frt évi nyugdíjat biztosít. A megválasztott lelkész 1900 okt. 1-én tartozik hivatalát elfoglalni.

Pályázati kérvények szabályszerű minősítvényvel és szolgálati biznyitványval ellátva *f. évi dec. 19-ig* Szabó János espereshez H.-M.-Vásárhelyre küldendők. Debrecen, 1899 november 22.

Kiss Áron, püspök.

Pályásat lelkéssi állomásra.

A *földesi egyház* lemondás folytán üresedésbe jött **lelkéssi állomására** pályázat hirdettetik.

Az egyház, az 1894. évi Jelentő-iv szerint 2596 korona lelkéssi jövedelemmel, *I-ső osztályu.*

Pályázati kérvények, az alsószabolcs-hajdúvidéki esperesi hivatalhoz H.-Szoboszlóra, *folyó év december 20-ik napjáig* küldendők be.

A megválasztott helyét, a választás jogerőre emelkedése után, egy hónapra elfoglalni tartozik.

Debrecen, 1899 nov. 23.

Kiss Áron, püspök.

Nagytiszteletű s tekintetes egyházi előljáróság.

Elmúlászthatatlan kötelességemnek tartom a nagytiszteletű és tekintetes egyházi előljáróságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

orgona építészeti műtermemet,

mely eddig Széchényi-utca 1805. szám alatt volt,

1899. év november hó 1-től

Darabos-utca 7. szám alá

teljesen e célra újonnan épített házamba helyeztem át, ahol azt a mai kor kívánalmainak megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen nagyságú és kivitelű orgonákat, állító termemben teljesen elkészíthetek s azokat átvizsgálás után megrendelési helyökre szállítom. Munkám jószágáról kezeskedik azon nagyrabecsült pártfogás, hogy évente *10—15 ev. reform. egyháznak* szolgálók munkámmal s magam is, mint református vallású, egyházam érdekét tartom szem előtt s úgy az árakban, mint a kivitelben a teljes megbízhatóságra főreksem.

Továbbra is szíves pártfogásukba ajánlva magamat, maradtam teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona-építő.

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe

DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Pontos czimemre figyelni tessék.